БҮГҮ ЧҮРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ДЕКАБРЬ 3 СРЕДА № 238 (4208)

Өртээ 20 коп.

Чеди чыл планы болза депшилгениң орыу-биле хөгжүп турар улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга шынар талазының ханы өскерлиишкиннеринге үндезилеттинер.

(СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тезистеринден).

Малчыннарның чугула сорулгазы

СЭКП-ниң XXI съездизинге өш Н. С. Хрущевтүң илеткелиниң тезистеринде «Мал ажылының талазы-биле ам болур чеди чылда кол сорулга болза, эвт, сүт, чуургалар болгаш дүк бүдүрерин көвүдедири болур» — деп айыткан.

Бистиң областың көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилери ам болур чеди чылдың программазын бүгү совет кижилер-биле бир дөмей хайныышкынныг чугаалажып, ону чүректиң ханызындан деткип, СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш улуг көдүрлүүшкүнүг ажылдап, боттарының мурнунда салдынып турар сорулгаларны амыдыралга чедиишкинниг боттандырарының оруктарын дилеп турар.

Эш Н. С. Хрущевтүң илеткелиниң тезистеринге мал ажылының талазы-биле салдынган сорулганы күүседиринге мал кыштагладыышкынының чедиишкинниг эрттирери улуг ужур-дузалыг.

Ам мал ажылында онза харыысалгалыг үе—малды кышкы турум болгаш одар ажаалгазынче шилчидериниң үези өгелээн. Колхозтарның болгаш совхозтарның фермаларынга мал кыштагладыышкынын организастыг эрттиргениниң областың көдээ ажыл-агыйының кол адыры—мал ажылын улам ыңай хөгжүдериниң хөрээ хамааржыр.

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының хөй кезии, ылаңгыя мурнакчы ажыл-агыйлар ниитиниң малына чылыг болгаш тодуг кыштагладыышкынны белеткээн. Продуктулуг мал четчир санныг мал чемнери болгаш кажаалар-биле хандыртынган. Кышкы ажаалда үезинде малдың продуктулуун улам ыңай бедидерин, сүт саалдазын, малдың деңгилдезин кудулатпазын хандырар сорулга салдынып турар. Ол сорулганы боттандырар дээш колхозчу малчыннар болгаш совхозтар ажылчыннары улуг күжениишкинни үндүрүп, мал кыштагладыышкынын өки белеткедиг эгелээн.

Эрзин, Тес-Хем, Өвүр районнарның колхозтары, «Өөк» совхоз, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Каа-Хемниң Ленин аттыг, Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозу ышкаш ажыл-агыйлар мал кыштагладыышкынын организастаар талазы-биле ёзулуг ажыл-агыйжы сагыш салыышкынын илереткеннер. Ылаңгыя Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артели өрги кажаалар септелгезин, чаа кажаалларның тудуун өй-шаанда чогуур негелде ёзугаар доозуп, 4800 центнер сигенни, 5600 центнер саваңны, 3700 центнер көк суланы мал кыштагларында чедирген. Кыштагларда эрги чүрттелга бажыңнарын шуптузун сиптеп, чугайлаан болгаш 7 чүрттелга бажыңын немей тудуп, ажыглалга киирген. Малчыннарны чылыг идик-хеп, аъш-чем болгаш амыдыралдың өске-даа чугула хереглелдери-биле хандырган.

Ындыг болза-даа чамдык колхозтар болгаш совхозтар мал кыштагладыышкынынга белеткелди кончуг оожум болгаш багай чорутканы-биле кыштагладыышкын ол ажылагыйларда организастыг эвес эгелээнин айтыры эргежок чугула.

Колхозтарда болгаш совхозтарда кышка белеткелди хүлээп алыр талазы-биле ажылдаан күрүне комиссиялары дыка хөй ажыл-агыйлар кышка четпес белеткенгенин илереткен. Барыын-Хемчик, Таңды Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнарның чамдык колхозтары, «Барлык», «Межегей», «ҮТКА 25 чылы» совхозтар мал кажааларының септелгезин, тудуун четче дооспаанын, мал чемнерин кыштагларже сөөрттүрүн үргүлчүлээри, мал одарларын планныг ажыглаары, мал чемнерин камныг чарыгдаары, ооң-биле кады бүгү малдың деңгилдезин кудулатпазы эргежок чугула.

Колхозтарның болгаш совхозтарның партия организацияларының, ол ышкаш партия райкомнарының хүлээлгези болза мал кыштагладыышкынын үлегерлиг болгаш организастыг чорудары дээш малчыннарның социалистиг чарыжын баштаары, малчыннарның бүгү негелдезинче хүн бүрүнүң кичээнгейин салыры болур.

1958 көдээ ажыл-агый чылын чедиишкинниг доскан областың малчыннары мал кыштагладыышкынын организастыг чорутпушаан, Коммунистиг партияның XXI съездизин мал ажылынга чаа чедиишкиннер-биле уткууру чигзиниг чок.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Ажылчы чоннарның күзелин барымдаалааш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаадыры болза, 1958 чылдың декабрь 7-нин дыштанылга хүнүн, декабрьниң 6-ның хүнү субботаже шилчидер.

ВЦСПС-тиң Президиумунда

Профэвилел организацияларынга ажылчы чоннарның киирген чагааларын, хомудалдарын болгаш билдириишкиннерин көөрүнүң дугайында

ВЦСПС-тиң Президиуму профорганизацияларынга киргген чагааларны, хомудалларны, билдириишкиннерни көөрүнүң болгаш ажылчы чоннарны хүлээп алырының чүрумунуң дугайында доктаал үндүрген. Ол доктаалда чугаалап турары болза профэвилелдериниң төп, республика, край болгаш область чөвүлелдеринге, профэвилелдериниң фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттеринге ажылчы чоннарның чагааларын болгаш билдириишкиннерин көөрүн үр үеде саададыр чорукту болдуруп турар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл-агый удуртукчуларынга хомудаан чагааларын болгаш билдириишкиннерин профэвилелдериниң чамдык үстүү организациялары ол удуртукчулар боттары көөр кылдыр чамдыкта оларже чорудуп турарлар.

Профэвилел организациялары күш-ажыл хоойлузун бүдүрүлге ажылчыннарынга таныштырар чорукка кошкак кичээнгей салып турарлар—деп доктаалда демдеглээн.

Ажылчы чоннарның чагааларын болгаш билдириишкиннерин көөр талазы-биле бар болуп турар четпестерни чайладырынче хемчеглер алырын профэвилелдериниң төп, республика, край, область чөвүлелдеринге, фабрика-завод болгаш чер-чер комитеттеринге ВЦСПС-тиң Президиуму хүлээткен.

Бир эвес ажылчы чоннарның тургусканы айтырыгларны ол организацияларга көөрү албан болуп турар болза, чүгле ындыг таварылгада чагааларны болгаш билдириишкиннерни профэвилелдериниң адаккы организацияларынче, а ол ышкаш совет болгаш ажыл-агый органнарынче чорудуп болур.

Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның чагааларын болгаш билдириишкиннерин көөрүнүң хөрээн шын тургузарын оларның боттарының шуут харыысалгазы болдурарынче профэвилелдериниң комитеттериниң даргаларының кичээнгейин угландырган.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ СЪЕЗДИЗИН ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЛИГ УТКУУЛ

* * *

Кайгамчыктыг улуг программа

Тес-Хем районнуң партия активиниң хуралынга СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түңнелиниң талазы-биле СЭКП обкомунуң хөрөөженнер ортузунга ажыл чорудар кылдызының эргелекчизи өш Торуг-оолдуң илеткелин чугаалашкан.

Районнуң партия активи партияның XXI съездизинге өш Н. С. Хрущевтүң «1959 — 1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларының дугайында» илеткелиниң тезистерин база «Школаның амыдыралбиле харылзаазын быжыглаар дугайында чүрттелга улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тезистерин бедик политиктиг көдүрлүүшкүн-биле деткивишаан, районнуң мурнунда салдынып турар сорулгаларны боттандырарынче ажылчы чоннарны эвилелдээри районнуң партия организациязының кол сорулгазы болуруп демдеглээн.

Санал берген кижи бүрүзү партияның болгаш чазактың бүгү совет улустуң мурнунда салып турары коммунистиг тургузуушкүннүң кайгамчык улуг программазын сеткилдиң ханызы-биле хүлээп ап, ону боттандырарынга боттарының белеңнин илередип турганнар.

«Чодураа» колхозта партия организациязының секретары өш Самдан бир дугаарында сөс алгаш мынча дээн: «Коммунистиг тургузуушкүннүң төөгүлүг программазы болур ол документ улам-на чүткүлдүг ажылдаарынче бисти сорук киирип, кижи бүрүзүнүң моон соңгаар кылыр ажылын айтып берип турар. СЭКП-ниң XXI съездизинге илеткелдиң тезистерин колхозчу бүрүзүнге таныштырып, колхозтуң экономиказын хөгжүдеринге колхозчуларны эвилелдээрин, колхозчуларның культурлуг амыдыралын улам-на бедидерин бистиң партия организациявыс, коммунистеривис хүлээнип турар».

— 1959 — 1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайларынга үндезилеп, бистиң районга мал ажылын, өң ылаңгыяда шээр мал болгаш мыйыстыг бода мал ажылын сайзырадын турган Төрээн чүртка хөй дүктү, сүттү, эвтти бээри бистиң районнуң партия организациязының, колхозчуларының сорулгазы болур — деп, Ленин аттыг колхозтуң даргазы өш Ч. Биче-оол чугаалаан.

Бистиң колхоз хой ажылын сайзырадыр сорулга-биле нарын дүктүг уксаанның бүдүрүкчүлериниң үрези-биле тарып боозадыр ажылды массалыы-биле чоруда берген. Ооң-биле чергелештир үш кодан тыва хойларны тускайлап үскеш оларның продуктулуун көвүдедирин планнап турар.

Мал ажылын хөгжүдеринге чер ажылы улуг рольлу ойнаар ужурлуг. Ындыг болганда районга тараа культураларының тарылгазын калбартып, агротехниктиг хемчеглерни чорудуп турган сайзырадыры чугула. Ооң-биле чергелештир мал чеми үнүштериниң тарылгазын калбартыры районда негеттинин турар апарган.

Райкүүскомнуң даргазы өш Оолак бодунуң саналынга районнуң ажылагый болгаш культура тургузуушкунунда улуг четпестер барын база перспективтиг планын тодаргай чугаалааш, районнуң колхозтары мыйыстыг бода малдың баш санын өстүрер планын күүседиринче ажылчы чонну организастаарын, бар курлавырларны, аргаларны четче ажыглаарын тодаргай айытканнар.

СЭКП-ниң XXI съездизинге өш Хрущевтүң илеткелиниң тезистерин районнуң ажылчы чоннары массалыы-биле чугаалажып, чеди чыл иштинде чорудар ажылдарын тодаргайлап турар.

Күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүн

Чоокта чаа областың коммунал тудуг трезиниң пилорамазынга 150 ажыг кижи киржикчилиг хурал болуп эрткен.

СЭКП-ниң XXI съездизинге өш Н. С. Хрущевтүң илеткелиниң тезистерин база «Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында болгаш чүртка улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тезистерин Кызылдың хооронозунуң эргелекчизи өш В. Гневышева ажылчыннарга таныштырган.

Ажылчы чоннарның чаагай амыдыралының болгаш культуразының деңнелин улам ыңай бедидериниң сорулгаларын айыткан ол төөгүлүг документилерни бүгү совет улус-биле бир дөмей коллективтиң күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг деткээнин ажылчыннар илергейлеп турганнар.

— Бистиң чүртүвүстүң экономиказын болгаш камгаланыр аргазын быжыглаар, совет улустуң чаагай байдалын улам ыңай бедидер дугайында бистиң партиявыс хүн бүрүде сагыш салып турар. Бистиң коллективив партияның XXI съездизинге күш-ажылчы белек кылдыр 8 чүрттелга бажыңнарын ажыглалга киирерин хүлээнген. Бо хүлээлгени күүседир дээш ажылчыннар ам күжениишкиннинг ажылдап өгелей бергеннер—деп, улуг прораб өш А. Литвиненко медеглээн.

Трестиң тус-тус бригадаларының алган социалистиг хүлээлгелериниң дугайы хуралга база илерөөн. Тудугжулар бо чылдың төнчүзүнге чедир тудуг планын 150 хуудан эвээш эвес кылдыр күүседирин хүлээнип алганын өш В. Ермаков хуралга чугаалаан.

Январь 1-ге чедир план ёзугаар 600 кубометрниң орнунга 1000 кубометр ыяшты тайгадан сөөрттүр хүлээлгени чолаачы составтың алганын чолаачы өш А. Бушин бодунуң чугаазынга илергейлээн.

Бүдүрүлгеде партиг организациязының секретары, хоорайда суг дамчыдылгазының талазы-биле прораб өш А. Кобяков бодунуң чугаазынга Ленин кудумчузунуң чер иштинде хоорозаларында сугну киирген-нин, Кызылдың одалга-биле чылыдар электростанциязын суг-биле хандырганын демдеглээш, партияның XXI съездизинге белек кылдыр божулга бажыңынга болгаш урутлар өмнелгезинге сугну хандырарын, база Кызыл шериг кудумчузунуң хоорозаларынга сугну аксып киирерин бодунуң бригадазының мурнунда хүлээнген.

Ыяш дилер станокта ажылдап турар өш И. Иванова тудугларга хереглөөр дилиг материалдарны белеткээриниң планын 200 хуу күүседирин, а ол ышкаш дарган өш Изместьев бүдүрүлге планын 150 хуу күүседирин тус-тус хүлээнгеннер.

Чүртта улус өөредилгезиниң системазын эде организастаар дугайында тезистериниң иштинде бүдүрүлгеге ажылдавышаан, ортумак эртемни чедип алыр талазы-биле салдынган сорулгаларны ылаңгыя аныяк ажылчыннар улуу-биле сонуургап турганнар. Ажылчын кижи бүдүрүлгеге үш хүн ажылдааш, үш хүнде өөренир сорулга салдынып турардыр. Өөренип турган үезинде оларның шалыңын канчаар санап бээрил? Үргүлчү орукка чоруур чолаачылар канчаар өөренирил?—деп айтырыгларга оратор тодаргай харыыларны бергилээн.

Съездиге белек кылдыр

* *

М. А. Ощепкова.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXI съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражырынга бүгү совет кижилер хайныышкынныг белеткеним турар. Кызыл хоорайның харылзаа конторазының почтальону Марина Алексеевна Ощепкова съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, бодунга хүлээлгелерни алган:

— СЭКП-ниң XXI съездизинге күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш чонга почта чедирилгезин улам экижидерин хүлээнип, бодумнуң почтальон өш-өөрүмнү социалистиг чарышка кыйгырган мен — деп ол чугаалап турар.

Бөдүүн ажылдакчы Марина Алексеевна бодунуң хүлээлгезин эрестиг күүседип, ажылчы чоннарның чагаан солуннарын, журналдарын, оларга келген чагааларны, телеграммаларны, шилчидилгелерни чогуур үезинде чедирип берип турар.

Почтальон өш Ощепкова Кызылдың Интернациональная кудумчузунда № 47 бажыңга чоокта чаа чедип келгеш, бодунуң ажылчын портфелинден бир-ле документини ужулбушаан,— пенсиялар хүлээп ап көрүңер, өш Семенов — деп хүлүмзүрүп чугаалаан.

— Мээң пенсиям акшазын чогуур үезинде эккеп берип турарыңарга өөрүп четирдим — деп, почтальонга партизан пенсионер эвилең харыылаан.

Ак-сеткилдиг почтальон Марина Алексеевна Кызылдың харылзаа конторазынга 1941 чылдан бээр ажылдап келген болгаш ажылчы чоннарга почта чедирер талазы-биле бо аразында дыка мергежээн.

В. ЛУТКОВ.

Социалистиг хүлээлгелер

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң клубунга 200 ажыг кижи киржикчилиг хурал болган. СЭКП-ниң XXI съездизинге өш Н. С. Хрущевтүң «1959—1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң контроль чурагайлары» деп илеткелиниң тезистерин колхозчуларның ол хуралынга СЭКП-ниң Чаа-Хөл райкомунуң ажылдакчызы өш Аракчаа таныштырган.

Хуралдың бүгү киржикчилери коммунизм тургузуушкунунуң ол улуг-чаагай программазын чаңгыс эп-сеткилдиг деткип, ону амыдыралга бо хүннерден эгелээш-ле боттандырар дээш чүткүлдүг ажылдаарын хүлээнгеннер. Мал кыштагладыышкынын чедиишкиннинг чорударын, сүт саалдазының чыл планын 110 хуу күүседирин, келир чылдың тудуг ыяжын съезд бетинде бүрүн белеткээрин колхозчулар хүлээнген.

Тываның үлетпүрү улам дүрген хөгжүүр

1959 — 1965 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң контроль чурагайлары бистиң чүртүвүстүң моон соңгаарты бүрүнгаар хөгжүлдезиниң кайгамчыктыг улуг перспективаларын көргүзүп турар. Коммунистиг партияның болгаш совет чазактың бистиң чонувустуң мурнунга салып турар улуг сорулгалары хуусаа бетинде ажыр күүсеттинген турар дээрзинге бистер долу бүзүрелдиг бис. Чеди чыл планының күүсеттингениниң түңнелинде бистиң Төрээн чүртүвүстүң күчү-шыдалы улам быжыгар, ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг чаагай амыдыралының деңнели улам бедиир.

Областың үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелери СЭКП-ниң өөлчег чок XXI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбартпышаан, күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелерни чедип ап турарлар. Үлетпүр эргелели чыл планын ниити болгаш бараанныг продукция бүдүрериниң талазы-биле ажыр күүсеткен. 1958 чылдың төнчүзүнге чедир пландан ажыр ниити продукция талазы-биле 3,5 млн. рубльдиң продукциязын бээр дээш областың үлетпүр, бүдүрүлге черлери күжениишкиннинг демисежип турарлар. Ол болза партияның XXI съездизинге төлептиг белек болур. Үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелериндеи Кызылдың туйбу болгаш ыяш заводтары, ыяштан эт-херексел кылыр фабрика, даараныр комбинат, Элегестиң шахта эргелели, Шуурмактың үлетпүр комбинады бо черлер чыл өгезинден бээр деңдески ажылдап, бүдүрүп турар продукцияның шынарын экижидер талазы-биле эки көргүзүглерни чедип ап турарлар.

Ындыг болза-даа чамдык бүдүрүлгелериниң четпес ажылдап турарын демдеглээр херек. Ылаңгыя Сарыг-Септиң, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинаттары (директорлары өштер Сергеев, Сорокин) ай, квартал планнарын бүрүн күүсеткейн келгеннер. Ооң-биле чергелештир чамдык бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары бүдүрүп турар продукцияның шынары дээш демиселди кошкак чорудуп турарлар.

Областың бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары СЭКП-ниң XXI съездизинге илеткелдиң тезистерин чугаалажып көрбүшаан, чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседириниң талазы-биле боттарының санал-онадын киирип турарлар.

Үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турар продукциязының хемчээли чеди чылдарның дургузунда 2-ден хөй катап көвүдээр. 1958 чылдың деннели-биле алырга 1965 чылда областа туйбу бүдүрүлгези 3,3 катап, тудуг ыяжының белеткели болгаш сөөрттүлгези 94 хуу, дилиг материалдары — 2 катап, өт-херексел бүдүрүлгези — 2,5 катап, даараан кылыглар — 63,5 хуу, кидис идик — 71,4 хуу, хөм идик — 55,2 хуу көвүдээр. Хөмүр даш тывыжы барыкла 2 катап улгадыр. Чеди чылдарның дургузунда үстүнде айыттынган продукцияларның бот-үнези 11,5 хуу чиигээр болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бир ажылчынга онааштыр 35 — 40 хуу бедиир.

Продукция бүдүрүлгезин көвүдедири болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери бар четпестерни дарый узуткап, техниканы доозузбиле ажыглаарын болгаш бүдүрүлгениң бүгү ажылдарын механизастаарын негеп турар.

Бар арга, курлавырларны болгаш бүдүрүлге шөлдерин бүрүн ажыглаары-биле чергелештир чаа бүдүрүлгелерни тударынга болгаш эргэ бүдүрүлгелерни чаартып, улгаттырарынга бюджеттен болгаш бүдүрүлге черлериниң чыылдазындан 79,7 млн. рубльдиң капитал салыышкыны көрдүнген, ооң иштинден 12 млн. рубль чүрттелга тудугларынга чарыдаттынар.

Чеди чылдарның дургузунда Кызыл-Хавак болгаш Элегес шахталарын чаарттыр, олар чылда 200 мың тонна хөмүр дашты казып үндүрерлер. Шахталарда бүгү ажылдарны механизастаар болгаш электроэнергияны Кызылдың бус-биле ажылдаар электростанциязындан дамчыдар.

1962 чылда Кызылдың туйбу заводунуң чаартылгазын доозар. Ынчан ооң бүдүрүкчүлүү чылда 15 — 17 млн. кезек туйбу болур. Ооң-биле чергелештир Туран, Чадаана хоорайларга чылда 4 — 6 млн. туйбу, а Тес-Хемге чылда 1,5 млн. туйбу кылыр заводтарны тудары көрдүнүп турар. Райүлетпүр комбинаттарында ажылдап турар туйбу цехтерин улам чаартып улгаттырар.

1963 — 1965 чылдарда Кызылга чылда 20 млн. туйбу кылыр силикат-туйбу заводун, чылда бүдүрүкчүлүү 5000 кубометр, демирбетон кылыгларының заводун тудар. Ол чорук тудугларының шынарын экижидер болгаш улуг тудугларга амгы үениң мурнакчы дуржулгаларын ажыглаар арганы бээр.

Келир чеди чылдарда ыяш болгаш ыяш ажылдап кылыр үлетпүр областа калбаа-биле хөгжүүр. Тожуга болгаш Таспы хемге ыяш ажыл-агый черлерин тургузар. Олар чылда 100 мың кубометр тудуг ыжын белеткээрлер. Үк черлериниң белеткээн ыяжын ажылдап кылыр, чылда 800 — 1000 кубометр бүдүрүкчүлүг тускай комбинатты Кызылга тургузар.

Кызылдың ыяштан эт-херексел кылыр фабриказынга ийиги бүдүрүлге цехин тургузар, ынчангаш фабриканың бүдүрүкчүлүү 1958 чылда 1,3 млн. рубль турганындан чеди чылдың төнчүзүнде 4,5 — 5 млн. рубль чедир өзер. Өске-даа бүдүрүлгелер чеди чылдың дургузунда эгелээн чаартынып калбарарлар. Ылаңгыя алгы заводунга сапык даараар цехти ажыдар.

1959 чылда Кызылга хеп аштап, будуур цехтиң, шак мастерскаязының тудуглары эгелээр, а 1962 чылда хеп даараар улуг ательени тудар.

Областың бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезиниң чеди чыл планының талазы-биле салдынган сорулгаларны күүседир дээш үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелериниң ажылчыннары боттарының бүгү күжүн салырлар.

Н. КОССОВ,

областың үлетпүр эргелелиниң начальниги.

КЫЗЫЛ ХООРАЙНЫҢ XIII ПАРТИЯ КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Үлетпүрнү болгаш тудугну тодаргай удуртур

Кызыл хоорайның әлчеглиг XIII партия конференциязы 1958 чылдың ноябрь 29-та болуп әрткен. Анда СЭКП хоорай комитединиң ажылының дугайында илеткелди партия хооркомунуң секретары әш **Н. Курбатский** кылган.

Хоорайның партия конференциязы бистиң партияның болгаш бүгү совет улустуң амыдыралында алдарлыг болгаш төөгүлүг үе—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXI съездизиниң бүдүүзүнде болуп турарын илеткелчи демеглээн. СЭКП-ниң XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, чурттуң мурнунда ооң салганы коммунистиг тургузуушкунның талазы-биле совет улус улуг тиилелелерлиг болуп турар.

Коммунистерниң партиязы совет улусту ленинчи орук-биле чорудун турар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планында контроль чурагайлар коммунистиг тургузугнуң ленинчи идеязын улам-на тодаргай херечилеп турар. СЭКП-ниң XXI съездизинге әш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин чурттуң бүгү-ле черлеринде калбак, политиктиг бедик көдүрүүшкүнде таныжып турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың политиказын деткивишаан, Кызылдың ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир демей, Төрээн чурттуңуң улам чазгайжыдылгазы дээш күжүн болгаш күш-ажылын салып, могаг чок ажылдаарынга шиитпирлиин дангыраглап турар. Кызыл хоорайның экономиказын болгаш культуразын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хоорайның партия организациязының мурнунда улуг соруулгалар салдынып турарын әш Н. Курбатский чугаалаан.

Чурт үлетпүрүнүң бүдүүлгелериниң ниити продукциязы чеди чыл планының төнчүзүнде амыдыңдан барык ийи катап өзер азы 45,8 миллион рубль; әт, сүт болгаш азышчем үлетпүрүнүң продукциязы бо чылдыңдан 38 миллион хөй азы 70 миллион рубль четкен турар. Чеди чыл планының төлевилелинде паротүрбиналыг электри станциязының тудуун доозун, ооң күжүн 11 мүң киловатт чедир улгаттырары, электри четкизин чаартып калбартыры, хоорайның суг дамчыдылгазын кылып доозары көрдүнген. Ол ышкаш чурт Совединиң хөрецизи-биле 55.870 дөрбелчин метр, күрүне чөлизин болгаш чоннуң боттарының камналгазын ажыглап турган, хууда тудугжуларның күжү-биле 63.870 дөрбелчин метр чурттарга тудугларын кылыр.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, хоорайның партия организациязы бүдүүлге программазын хуусаа бетинде күүседиринче чонну эвилелдәринге боттуг хемчегларны ап чорутканын илеткелчи чугаалаан. СЭКП-ниң XXI съездизиниң алдарынга калбарган социалистиг чарыштың түннелинде хоорайның бүдүүлгелери бо чылдың он айларының планын ниити продукция талазы-биле 108,4 хуу күүседтеп. Үлетпүр продукциязының өзүлдези әрткен чылдың бо үеэзинде 13 миллион 400 мүң рубль хөй болган. Бүдүүлгелер бараанныг продукция талазы-биле онаалданы 108,9 хуу күүседтеп.

Хоорайда мурнакчы бүдүүлгелер көвүдөн. Олар планның чүгле ниити күүседиинге бедик көргүзүглерлиг әвес, продукцияның шынарынга, бот-үневи чиигедиринге, бүдүүлгениң культуразын бедиринге база үлегерлиг болуп турар. Чижәә, типографияның коллективи күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн 8 хуу бедиткен, чыылдазы плаңдан 17 мүң рубль ашкан, бараанныг продукцияның бот-үнезин чиигеткениннен 52 мүң рубль камналгалыг болган. Ол ышкаш чурт Совединиң хөрецизи-биле 55.870 дөрбелчин метр, күрүне чөлизин болгаш чоннуң боттарының камналгазын ажыглап турган, хууда тудугжуларның күжү-биле 63.870 дөрбелчин метр чурттарга тудугларын кылыр.

Партияның XX съездизиниң шиитпирлерин боттандырбышаан, хоорайның партия организациязы бүдүүлге программазын хуусаа бетинде күүседиринче чонну эвилелдәринге боттуг хемчегларны ап чорутканын илеткелчи чугаалаан. СЭКП-ниң XXI съездизиниң алдарынга калбарган социалистиг чарыштың түннелинде хоорайның бүдүүлгелери бо чылдың он айларының планын ниити продукция талазы-биле 108,4 хуу күүседтеп. Үлетпүр продукциязының өзүлдези әрткен чылдың бо үеэзинде 13 миллион 400 мүң рубль хөй болган. Бүдүүлгелер бараанныг продукция талазы-биле онаалданы 108,9 хуу күүседтеп.

Хоорайда мурнакчы бүдүүлгелер көвүдөн. Олар планның чүгле ниити күүседиинге бедик көргүзүглерлиг әвес, продукцияның шынарынга, бот-үневи чиигедиринге, бүдүүлгениң культуразын бедиринге база үлегерлиг болуп турар. Чижәә, типографияның коллективи күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн 8 хуу бедиткен, чыылдазы плаңдан 17 мүң рубль ашкан, бараанныг продукцияның бот-үнезин чиигеткениннен 52 мүң рубль камналгалыг болган. Амгы үеде коллектив коммунистиг күш-ажыл бригадазын тургузарынга области әгелекчи болуп турар.

Кызылдың ыяш заводу бо чылын база чүгәр ажылдаан. Коллектив ниити продукция бүдүериниң планын 121,6 хуу, бараанныг продукцияны—124,8 хуу күүседтеп, боттүневи чиигеткениннен 157 мүң рубль камналгалыг болган. Мебель фабриказы, даараныла комбинады болгаш өске-даа әләән хөй бүдүүлгелер ажылын база эжижиткен.

Моон-биле кады хоорайның бүдүүлгелериниң ажылында улуг четпестер барын әш Н. Курбатский фактыларга көргүскен. Чижәә, азышчем комбинады он айларның бүдүүлге планын ыракта чедир күүседтеп. Күш-ажылдың бүдүүкчүлүү планга удур чүгле 88 хуу четкен, а ажыл төлевири күш-ажылдың бүдүүкчүлүүнге хамаарыштыр 10 хуу өскен. Азып-чем комбинадының кылып үндүрүп турар продукциязының шынары кулу, ооң бот-үнези улуг болбушаан. Болбаза фабриказында байдал оон база дээредевес. Удуртулганың багай тургустунганының түннелинде бо чылдың үшкү кварталында фабриканың продукциязының бот-үнези ниитизи-биле 96 мүң рубль чедир улгаткан.

Бүдүүлгелериниң ажылында амга чедир бир кол четпес чүүл болза, кылып үндүрүп турар продукцияның багай шынарлыг болуп турарында. Моон чижәәнге туулбу заводун, төп авто-септелге мастерскаязын, сүт заводун көргүзүп болур. Ол бүдүүлгелериниң удуртукчулары, ында партия, профәвилел организациялар продукцияның ассортимент талазы-биле онаалданы күүседиринче, бүдүүлгениң бот-орулга-чарылгалыг болгуунче кичәәнгей салбайн келген. Бо талазы-биле партия хооркомунуң удуртулгазында четпестерни әш Н. Курбатский база миннип чугаалаан.

Хоорайның XII партконференциязы партия хооркомундан болгаш тутуг боттуг удуртурун шыңгыы негәән. Хлеб заводунуң тудуун доозар, паротүрбиналыг электри станциязын ажыглалга киирер, хоорайга суг дамчыдылгазы болгаш үлетпүрүнүң өске-даа чугула тудугларын кылыр сорулганы салган. Бо чылдың он айларында тудуг-монтаж ажылының планы чүгле 94,6 хуу күүседтинген.

«Коммунал-тудуг» трези он айларның онаалдазын күүседкен болза-даа, хоорайга суг дамчыдылгазын ажыглалга киирер, коммунал ажылагый бүдүүлгелерин болгаш чурттарга чөрлерин септәәр хуусазны үскен. Ажылдың шынары дээш демисел багай тургустунган.

Хоорайның кол тудуг организациязы болур «Тыва тудуг» трези он айларның дургузунда әрткен чылдың бо үеэзинге дециәәрге 7,2 миллион рубль хөй тудуг-монтаж ажылын кылган. Мергежилдиг кадрлар өскен. Коллектив хлеб заводун, өске-даа тудугларны, әләән каш чурттарга бажыңнарын-ажыглалга киирген. Моон-биле кады трестиң ажылында улуг четпестер барын илеткелчи айыткан. Ажыл-агыйжы әвес удуртулганың, тудуг материалын учет чокка камнавайн чарыгдаар чорудуң база тудуг ажылының боттүнезин чиигедири дээш кошкак демиселдің түннелинде «Тыва тудуг» трези бо чылдың сес айларында 1700 мүн рубль каражалыг болган.

Доозар хуусаазынан өзалдаын ажыглалга киирген хлеб заводунуң кылыгларында, ооң дерилгезинде улуг четпестер бар. Септелге заводунуң, автоматтыг телефон станциязының болгаш пиво заводунуң тудугларының планын күүседтәән. Ол ышкаш облпотребсоюзтуң тудуг конторазы база дыка багай ажылдап, хоорай ресторанын болгаш өске-даа тудугларны хожудалып турар.

Хоорайның XII партконференциязы чурттарга тудуунуң айтырыын чоокку чылдарда шиитпирләәрин болгаш оон шынарынче чугула кичәәнгей салырын партия хооркомундан болгаш тудуг организацияларындан негәән. Ол чугула соруулга ыракта чедир күүседтинмейн турарын әш Н. Курбатский илеткелинге демеглээн. Бо чылын 10,5 мүн дөрбелчин метр чурттарга шөлү кылыр, а он айларның дургузунда ооң чүгле 57 хуузун ажыглалга киирген. Ол ышкаш хууда чурттарга тудугларының темпизи база онза хожудап турар. Бердинген 550 мүн рубльдин чүгле 67 хуузу ажыглаттынган азы бо чылын 2900 дөрбелчин метр чурттарга тудуглары кылыр план чүгле 42 хуу күүседтинген.

Хоорайның транспорт организацияларының ажылы бо чылын әләән эжижәнин илеткелчи айыткан. Тос айларның планын тонна талазы-биле 204,8 хуу, тонна-километр талазы-биле 115,4 хуу күүседтеп, бо арада ниитизи-биле 312 мүн литр бензин камналгалыг болган. Эки көргүзүглерин быжыглап, дуржулгазын калбартышаан, кедәә ажылагый транспортуның автобаазазының коллективи социалистиг чарышка дөрт кварталдарда улаштыр тиилекчи болган. Ол ышкаш № 2 АТК сөөртүлгениң чыл планын үш айлар бурунгаар, октябрьның 1-де күүседтеп.

Моон-биле кады автотранспорт организацияларының ажылында улуг четпестер барын конференцияга илерәән. Автопарктарны четче ажыглавас, машиналар үр үеларде септелгеге хей турар чорудар бар, а септелгениң шынары база куду болбушаан. Автоажыл-агыйларда күш-ажылдың чуруму кошкак, озал-ондак болур таварылгалар амга чедир узуткаттынмаан. Кызылдың автотранспорт конторазы техника болгаш экономика талазы-биле көргүзүглерин әләән каш чылдарда улаштыр күүседтейн келген. Бо чылдың тос айларының дургузунда АТК-ның киирип алыр орулгазынга ам-даа 391 мүн рубль четпейн турар.

Кызылдың горпозу бараан саарылгазының планын 105,6 хуу күүседтеп. Үлетпүр болгаш азып-чем бараанныларын әрткен чылдың бо үеэзинден 12.845 мүн рубль хөйнү саткан. Ынчалдыр болза-даа, садыг болгаш ниитиниң чемненилге черлери чоннуң амгы бедик негелделерин ыракта хандырып шыдавайн турарын әш Н. Курбатский фактыларга көргүскен. Хоорайга сүт, эт садыгларын амга чедир-ле багай организастап турар. Чурт үлетпүрүнүң барааннылары садыгларда кончуг ховар, бажың иштиниң бөлүүн чиик өртектиг херекселдери магазиннерде кончуг ховар.

Бо чылын хоорайда чаа үш столоваялар немей ажыттынган болза-даа, ниитиниң чемненилге черлери чоннуң негелдезин чөптүг хандырып шыдавайн турар. Чемниң шынары чавыс, ооң ассортиментизи әвәән, ылангыя национал чемнерни барык белеткевейн турар. Самчыгдап-будаар чоруктар ам-даа узуткаттынган. Торбоңуң ажылында ол бүгү четпестерниң кол чылдагааны удуртулганың кошкаанда. Кадрларны шын шилиир, дешидер, кижилдер ажыл дыка багай тургустунган.

СЭКП хоорай комитеди, хоорай Совединиң күүскому садыг организацияларының, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылын эжиждиринче кичәәнгей салыр. 1959 чылда ресторанның тудуун доозар болгаш универмагтың тудуун әгеләәри чугула.

Бо чылын хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле чамдык ажылдар кылдынганын илеткелчи айыткан. Орук болгаш тротуар кылырының планы күүседтинген. Ногаанчыдылгага 16 мүн ажыг ыяштар, 30 мүн чадаг ыяштар олурттунган. Ынчалдыр болза-даа, бо талазы-биле улуг четпестер бары конференцияга илерәән. Кылдынган оруктарның, тротуарларның шынары эки әвес, тарып олурткан ыяштарны камгалап өстүрбес чоруктар бар. Чечек болгаш сад өстүриниң ажылы багай тургустунган.

Хоорай Совединиң күүскому болгаш ооң коммунал килдизи электри станциязының, чунар бажыңнарының, парикмахерскаяларның, гостиницаларның болгаш өске-даа коммунал ажыл-агый черлериниң ажылын четпес удуртуп турар. Ол ышкаш хоорайның почта харылзаа, школа болгаш өөредилге, кадык камгалал болгаш культура албан черлериниң ажылында улуг четпестер барын әш Н. Курбатский бодунуң илеткелинге демеглээн.

* * *

Отчеттуг илеткелдернин талазы-биле санал-онаалдарның бериишкини конференцияга калбарган. Хоорайда чамдык бүдүүлге болгаш тудуг черлериндe ажылчыннарның ортузунга лекция пропагандазын чогуур негелдеге чедир чорутпайн турарын политиктиг болгаш әртем билиглерни нептередир талазы-биле Бүгүэвилел ниитилелиниң Тыва салбырының ажылдакчызы әш **М. Николаева** бодунуң саналынга демеглээн. СЭКП хооркомунуң бюрозунуң чамдык кежигүннери әрткен отчеттуг үениң дурдузунда ажылчы чоннарның ортузунга лекцияларны, илеткелдерни барык кылып бербейн келгеннер. Ол ышкаш ниитилелдің Тыва салбырынга педагогика болгаш көдәә ажыл-агый секцияларының удуртукчулары коммунистер әштер Бегзи болгаш Кызыл-оол олар боттарының хүләәлгезин четпес күүседип турда, партияның хоорай комитеди ол коммунистерден кандыг-даа негелдени кылбаан.

СЭКП-ниң XXI съездизинге әш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин ажылчы чоннарның ортузунга улам-на калбаа-биле пропагандаларынче партия әге организацияларының кичәәнгейин әш Николаева угландырган.

Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын әде организастаар талазы-биле партия болгаш чазактың салган соруулгаларын амыдыралга боттандырар дээш Кызыл хоорайның партия база совет организациялары чамдык ажылдарны кылганын облкүүскомунуң иштики херектер әргелелинде партия организациязындан келген делегат әш **П. Кузнецов** демеглевишаан, моон соңгаар колхозчулар ортузунга лекциялар номчулгазын хоорайдан удаа-дараа организастаары, кедәәниң ажыл-ишчилериниң ортузунга идеологтуг ажылды күштелдириниге, колхозчуларның амыдыралының культурлуг деңнелин улам дүрген бедидериниге тодаргай дузаны чедириниң әргежок чугулазын чугаалаан.

— Партия хооркомунуң ажылдакчылары чамдык организацияларга кончуг ховар барып, практиктиг дузаны шоолуг чедирбейн келген. Иштики херектер әргелелинде партия әге организациязының секретарынга ам ийи ажыг чылдың дургузунда ажылдап турар мен. Бо үениң иштинде СЭКП хооркомунуң чаңгыс-даа ажылдакчызы биетин организациявыска каап көрбәән. Хоорайның партия организацияларынга баар, хүн бүрүнүн практиктиг чугула айтырыгларын анда дүрген шиитпирләәриниң орнунга хооркомунуң секретарылары әштер Бурбатский, Киселев олар хооркомче бистерни келдирер, хөй хуралдар кылыр чорукту чамдыкта болдуруп келгеннер.

Чижәә, бо чылдың октябрьның төнчүзүнде бир чугула айтырыг дугайында хооркомнуң ийиги секретары әш Киселев партия әге организацияларының активчилерин чыылдырып, оларның-биле чөвүлел хуралды кылган, а ук айтырыгны әге организацияларга чаа-ла шиитпирлеп әгелеп турувуста, хооркомнуң бирги секретары әш Курбатский бистерни келдиргеш, ол-ла айтырыг дугайында чөвүлел хуралды база дагын кылып әрттирген. Партия хооркомунуң бюрозунуң чаа соңгудар составы моон соңгаар хөй хуралдар кылыр чорукту чамдыкта болдуруп келгеннер.

Чижәә, бо чылдың октябрьның төнчүзүнде бир чугула айтырыг дугайында хооркомнуң ийиги секретары әш Киселев партия әге организацияларының активчилерин чыылдырып, оларның-биле чөвүлел хуралды кылган, а ук айтырыгны әге организацияларга чаа-ла шиитпирлеп әгелеп турувуста, хооркомнуң бирги секретары әш Курбатский бистерни келдиргеш, ол-ла айтырыг дугайында чөвүлел хуралды база дагын кылып әрттирген. Партия хооркомунуң бюрозунуң чаа соңгудар составы моон соңгаар хөй хуралдар кылыр чорукту чамдыкта болдуруп келгеннер.

Чижәә, бо чылдың октябрьның төнчүзүнде бир чугула айтырыг дугайында хооркомнуң ийиги секретары әш Киселев партия әге организацияларының активчилерин чыылдырып, оларның-биле чөвүлел хуралды кылган, а ук айтырыгны әге организацияларга чаа-ла шиитпирлеп әгелеп турувуста, хооркомнуң бирги секретары әш Курбатский бистерни келдиргеш, ол-ла айтырыг дугайында чөвүлел хуралды база дагын кылып әрттирген. Партия хооркомунуң бюрозунуң чаа соңгудар составы моон соңгаар хөй хуралдар кылыр чорукту чамдыкта болдуруп келгеннер.

Чижәә, Кызылдың бус күжү-биле ажылдаар төп электростанциязының баштайгы әлчәән ажыглалга киирер-ди-биле холбаштыр кол кичәәнгейни ынаар угландырган, чурттарга тудуунга удуртулганы хоорком болгаш хооркүүском сөөлгү үеде илдең кошкаткан. Ажыл-агыйга удуртулганы ынчаар кампания хевирлиг болдурар, бүдүүлгениң болгаш тудугларның өске адырларын уттуптар чорукту моон соңгаар хооркомнуң чаа составы канчап-даа болдуруп болбас ужурлуг.

СЭКП-ниң XXI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты тудугжуларның ортузунга калбарткан түннелинде «Коммунал тудуг» трезиниң коллективи бодунуң планын октябрьда 105 хуу кылдыр ажыр күүседкенин, партияның XXI съездизинге күш-ажылчы белек кылдыр суг дамчыдылгазын 1959 чылдың январь 1-ге чедир божулга бажыңнга болгаш областың кижи әмнелгезинге киирер деп хүләәлгени алганын ол тресте партия организациязындан келген делегат әш **А. Кобяков** конференцияга медеглээн. Оон-биле чергелештир, тудугжулар ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдирер талазы-биле практиктиг дузаны трестиң партия әге организациязында хооркомнуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң талазындан барык чедирбейн келгенин әш Кобяков чугаалаан.

Кызыл горпозунда, божулга бажыңында, областың хереглекчилер ниитилелинде партия организациялары ында комсомол организацияларынга практиктиг дузаны чедирбейн келгенин ВЛКСМ хооркомунуң секретары әш **П. Виноградова** бодунуң саналынга чугаалаан. Ол ышкаш СЭКП хооркомунуң секретарылары әштер Курбатский, Киселев, Дордуп-оол, оргкилдизиниң әргелекчизи әш Байыр-оол олар хоорайның комсомол организациязының ажылын сөөлгү үеде сонуургап көрбейн келгеннер.

— Ажылчы чоннарның ортузунга идеологтуг ажылды әрткен отчеттуг үениң дургузунда хоорайның партия организациязы әләән күштелдирген. Мурнунда чылдардаазынга бодаарга кемниг-херек үүлгедир чорудуң таварылгаларының хоорайда 1958 чылда кызырылганы ол дугайын тодаргай херечилеп турар —деп, бодунуң саналынга хооркүүскомнуң шагдаа килдизиниң начальниги әш **В. Кочетков** демеглээн. Ынчалдыр болза-даа, биче хулиган херек үүлгедир чорук-биле демиселди шагдаа килдизиниң ажылдакчылары хөй-ниитиниң дузазы-биле ам чедишкиниг чорудун болур.

Кызылдың коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының мурнунда турун турар соруулгаларны шиитпирләәр талазы-биле әрткен отчеттуг үеде хоорайның партия организациязы әләән ажылдарны кылганын хооркүүскомнуң даргазы әш **С. Чанзан-оол** бодунуң саналынга айыткан. Хоорайда үлетпүр бүдүүлге болгаш транспорт черлериниң хөй нуруузу боттарының бүдүүлге планнарын ай бүргүзүнде ажыр күүседип турар.

Кылдынган ажылдар-биле чергелештир, хоорайның партия болгаш совет организацияларының ажылчорудулгазында улуг четпестерниң барын демеглээр херек. Хамыктың мурнунда тудуг ажылдары, ылангыя чурттарга бажыңнарының тудуу бисте дыка хожудап турар. Оон кол чылдагазны чүдел диә, тудугнуң индустриалдыг методун ажыглавайн турарывыста. А тудугнуң индустриалдыг методун ажыглаар төләәде, демир-бетон блоктар негеттинер. Ынчангаш, демир-бетон блоктарны белеткәәр болгаш бүдүрер хүләәлгелиг тускай черни областың чурт үлетпүрүнүн әргелелиниң чанынга тургузар дугайында айтырыгны өөреніп көргеш, шиитпирләәри чогумчалыг.

Хоорайның мурнунда турун турар чугула айтырыгларның бирәәзи болза, чурттарга бажыңнарының чедишпес чоруун әң чоокку 4—5 чылдарның дургузунда бүрүн узуткаары болур. Бо чугула соруулганы чедишкиниг шиитпирләәринге чурттарга тудуун специализастаары, тодаргайлаарга тудуг трезиниң бир тудуг-монтаж әргелелин чүгле чурттарга бажыңнарын тудар хүләәлгелиг кылдыр тускайжыдары әргежок чугула.

СЭКП обкомунуң административтиг килдизиниң әргелекчизи әш **П. Горелов** конференцияга санал бергеш, политиктиг серемчилелди моон соңгаар-даа улам-на дыңзыдар чорук хоорайның партия организациязының кичәәнгейиниң төвүнге турар ужурлуг деп чугаалаан. Ынчалдыр турбуже, хоорайда чамдык албан организация черлериниң удуртукчулары коммунистер политиктиг серемчилелди дыңзыдар айтырыгны чамдыкта чугулалап көрбейн келген.

Политиктиг серемчилелди кошкадып, күрүне чажыдын улуг-даа бол, биче-даа бол сандарадыр аазатпай чоруктарга улур әнтеш чок шыңгыы демиселди чорударынче әш Горелов хоорайның партия организациязын кыйтырган.

Областың культура әргелелиниң начальниги әш **Л. Чадамба,** кадык камгалал килдизиниң әргелекчизи әш **А. Любимов** олар хоорайның партия конференциязынга санал бергеш, культура болгаш кадык камгалалының ажылдакчыларының чурттаар бажыңнарын хоорком болгаш хоорайның күүсекчи комитеди белеткеп бәәр ужурлуг, а культура әргелелиниң база кадык камгалал килдизиниң хүләәлгези—ол белен бажыңнарны чүгле хүләәп алыры бөлүр дээр хөөнүүг медеглел кылырга, конференцияның әләән хөй делегаттары чүүлдүгүнүмәән. А херек кырында әштер Чадамба болгаш Любимов олар бажың әккелиңер деп айтырыг тургузуп, негелде кылыр боордан башка, боттарының шугуму-биле чурттарга бажыңнарын тударынче угланган кандыг-даа инициативаны көдүрбейн келгени конференцияга илерәән. Ол ышкаш область төвүнде автоматтыг чаа телефон станциязының тудуунуң саадан турар чылдагаанын чүгле тудуг трезиниң кырынче чуүй кагган, бодунуң ажыл-агыйжы әвес, ёзу-хевир барымдаалаар чоруун чажырарын областың харылзаа әргелелиниң начальниги әш **К. Лавринович** бодунуң саналынга орадлашкан.

СЭКП обкомунуң секретары әш **С. Токаның** саналын конференцияның делегаттары болгаш киржикчилери улуг кичәәнгей-биле дыңнааннар. Әрткен отчеттуг үениң дургузунда хоорайның партия организациязы ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун СЭКП ТК-ның директиваларынга дүүштүр удуртуп келгенин, партия Төп Комитединиң база әрткен хоорай конференциязының айтыышкыннарын амыдыралга боттандырарын дээре организастаанын әш Тока бодунуң саналының әгезинде демеглээн.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга чедир кошкак ажылдап турган чамдык бүдүүлгелер ам мурнакчыларның деңнелинге чедип турар, партияның XXI съездизинге белек кылдыр хлеб заводун, электростанцияның баштайгы әлчәән, чурттарганың әләән каш бажыңнарын ажыглалга киирген, асфальтылаан кудумчуларның болгаш оруктарның саны көвүдөн.

Әрткен отчеттуг үеде хооркомнуң бюрозунуң болгаш ооң секретарыларының ажылынга әвәәш әвес четпестер бар турганын демеглээр херек. Кол четпестерниң бирәәзи хамыктың мурнунда чүдел диә, ажыл-агыйны кампания хевирлиг удуртуп келгенинде. Бир ажылды әгеләән сөөлүнде ажыл-агыйның өске адырларын уттуптар чоруктун түннелинде әң чугула айтырыгны—чурттарга тудуунуң айтырыын шиитпирләәри сөөлгү үеде әләән хөөгүдүүн.

Үлетпүр бүдүүлге, тудуг болгаш транспорт черлерин хүн бүрүнүн тодаргай удуртулгазы-биле хандырарының орнунга партия хооркомунуң бюрозу, ооң секретарылары хөй хуралдар кылыр чорукту чамдыкта болдуруп келгеннер. Удуртулганың шак ындыг канцеляржы-бюрократсыг методундан хооркомнуң чаа составы моон соңгаар чайлаар болгаш үлетпүр бүдүүлге, тудуг база транспорт черлериниге тодаргай удуртулганы хандырар ужурлуг. Хоорайны чаагайжыдар, ногаанчыдар, ажылчы чоннарга коммунал-амыдыралдың үүлдерин тургузар дугайында айтырыглар партия болгаш совет организацияларының кичәәнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Кызыл хоорайның коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының мурнунда турун турар чугула соруулгаларны әш Тока бодунуң саналынга тодаргай айыткан. Конференцияга Әлегестің шахта әргелелиниң начальниги әш **Л. Береуцин,** Кызылдың № 2 чүк АТК-зының начальниги әш **Ф. Круговой,** пенсионер әш **С. Хлебников** болгаш оон-даа өскелер боттарының саналдарын бергиләән.

Бирги айтырыгның талазы-биле делгеренгей доктаалды партияның хоорай конференциязы хүләәп ап, ревизия комиссиязының отчеттуг илеткелин бадылаан болгаш хоорайның партия организациязының удуртур органнарын база областың VIII партия конференциязынга баар делегаттарны соңгаан.

Хоорайның XIII партконференциязындан соңгуттурган СЭКП Кызыл хооркомунуң составы

Хооркомнуң кежигүннери

Ананьин А. Н.	Зайцева А. А.	Набатова А. В.
Аранчин Ю. Л.	Курченко И. С.	Поляков А. С.
Бардин И. М.	Кызыл-оол А. Ч.	Пилипчук Н. И.
Баир В. Ч.	Курбатский Н. К.	Прокопьева В. Д.
Бальчий-оол К. Б.	Киселев П. Т.	Пахомова А. И.
Бондаренко М. П.	Кожевин Ф. Н.	Салчак М. С.
Береуцин Л. И.	Кротский Н. М.	Серен С. П.
Берлов Г. В.	Кочетков В. А.	Тажи-Норбу Б. Л.
Беляшов Н. А.	Кенденбиль Е. С.	Терентьева В. И.
Байыр-оол С. Д.	Кузнецов П. Д.	Тока С. К.
Бергер С. Б.	Круговой Ф. Г.	Трещенко Ю. М.
Волокитин И. А.	Комбуй-оол О. Д.	Хвойцев С. Е.
Вилижанин А. А.	Кандауров П. Ф.	Харламов В. А.
Гневышева В. А.	Конев П. Н.	Хурекбен К. К.
Гончаренко А. К.	Катаева А. Ф.	Чередниченко Г. Ф.
Голубев Н. И.	Лутанин А. Д.	Чанзан-оол С. К.
Дордуп-оол К. Ч.	Мошляк П. К.	Чимит Ч. С.
Зеленецкая М. Б.	Момбужай Д. Д.	Часкым М. Ч.
Забоев Л. А.	Набоков П. К.	Яковлев А. С.

Хооркомнуң кежигүннеринге кандидаттар.

Белов С. А.	Ондар Доржу
Балакин А. И.	Оюн К. Д.
Крицын М. Ф.	Тугаржин К. П.
Кудрина А. Г.	

СЭКП хооркомунуң ревизия комиссиязының составы

Балакина Г. Н.	Сундуй О. С.
Котова Е. Е.	Ишунин Н. Ф.
Сайгутина В. Е.	

* * *

Кызыл хоорайның XIII партконференциязындан соңгуттурган СЭКП хооркомунуң бирги пленуму декабрьның 1-де болган. Пленумга

Курбатский Н. К.	Гневышева В. А.
Киселев П. Т.	Часкым М. Ч.
Байыр-оол С. Д.	Кандауров П. Ф.
Чанзан-оол С. К.	Баир В. Ч.
Ананьин А. Н.	

Пленумдан хооркомнуң бюро кежигүннериниң кандидаттарынга әштер **Ю. М. Трещенко** биле **А. И. Пахомова** олар соңгуттурган.

СЭКП Кызыл хоорай комитединиң бирги секретарынга әш **Н. К. Курбатскийни,** ийиги секретарынга әш **П. Т. Киселевту,** секретарынга **С. Д. Байыр-оолду** пленум соңгаан.

Пленум СЭКП хооркомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң әргелекчизинге әш **П. К. Набоков,** оргкилдис әргелекчизинге әш **А. И. Пахомова,** пропаганда болгаш агитация килдизиниң әргелекчизинге әш **А. С. Поляков** оларны бадылаан.

организастыг айтырыглар дугайын чугаалашкан, хооркомнуң бюро кежигүннеринге моон адаанда әштерни соңгаан:

Гневышева В. А.
Часкым М. Ч.
Кандауров П. Ф.
Баир В. Ч.

Чоннуң бедик культуразы дээш

Улуг-Хем районда «Чодураа» колхозта партия эге организациясы болгаш колхоз баштаар чери Чаа-Хөл районнуң Ак-Туругда Ленин аттыг колхозтуң колхозчу херээженнериниң эн эки арыг-шевер колхозчу суур дээш, колхозчунуң бажыңынга эн эки амыдырал-чуртталга дээш, областың бүгү колхозчу херээженнеринге кыйгырыын деткээн болгаш колхозчу херээженнер-биле кады ону боттандырар ажылды чорудуп эгелээн.

Колхозчу херээженнериң ниити хуралынга бо ажыл дугайында 9 кижи составтыг комиссия тургускан. Олар колхозчуларның бажыңнарынга кирип, арга-сүмелерин берип турарлар. Колхозта партия организациязы бо-ла ажылга холбаштыр колхозчу суурнуң кварталдарының аайы-биле 20 ажыг агитаторларны түс-түс бажыңнарда быжыглаан.

Колхозта ам-даа 30 ажыг өрегелер бажың чок, оларны келир 1959 чылда бүрүн бажыңнандырар. 1959 чылда крышазы, кладовказы, херими чок бажың чок турарын чедип алыр дээн. Улуг күштүг пилорама тургузуп, дилиг материалдар-биле колхозчуларны, колхозту хандырарын, чунар бажың ажылын улам экижидерин, парихмахерскаяны, столоваяны организастаарын шиитпирлээн.

Чамдык колхозчуларның бажыңнарынга кире бээрге арыг-силиг, чылыг болгаш көрүштүг. Чижээлээрге, колхозчулар Д. Даспаанчык, С. Саичы-кыс, Д. Кызылмаа, Г. Лопсан, Д. Аракчаа болгаш оон-даа өскелериниң бажыңнары ындыг.

Ам колхозта 100 ажыг өрегелер хлеб быжырар черлерлиг, чүгле бо чылын 50 ажыг бажың печкаларны кылып алганнар.

Ынчалза-даа четпестер ам-даа бар. Колхозта чунар бажың колхозчуларның чуннурунга чедишпейн турар. Радио болгаш электри чырыткызы чамдык бажыңнарда ам-даа кылдынмаан. Арыгланыр бажыңнар суурда кончуг өскөн. Ыяш тарылгазы, кажаа-херимнер кылыры хожудап турар.

Ынчангаш ам сорулга болза, үстүнде четпестерни узуткаар, планнаан ажылдарны боттандырар талазы-биле 1959 чылды шиитпирлиг чыл болдурар дээш ажылдаары болур.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Ийи миллион тонна-километр дээш

Кызылда көдээ ажыл-агый транспортуның автобаазазының коллективи бүдүрүлгениң чыл планын хуусаа бетинде күүседири дээш чарышты калбартканының түңнелинде чүк сөөртүлгезиниң чыл планын октябрь 1-ге чедир ажыр күүседип, күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алган.

Ажыл-агый чылының баштайгы хүннеринден эгелеп чолаачылар ортузунга ай планын ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты калбартканының, күш-ажылды шын организастаанының түңнелинде өл тиилелге чедип алдынган.

Коллективте калбарган социалистиг чарышты үргүлүү түннеп, чолаачыларның болгаш мастерская ажылчыннарының хуралдарынга чугаалажып көрүп турган. Күш-ажылды мынчаар организастап чорутканының түңнелинде коллектив өскү чедишкиннерни чедип алган.

Ылангыя дүжүт ажаап алышкынының үезинде ол коллектив эң шудургу ажылдаан. Тараа кезилдезиниң үезинде областың колхозтар, совхозтарынче барык 100 ажыг машиналарны чоруткан турган. Автопарктың чөп ажыглаары-биле түс черлерже септелге бригадаларын база чоруткулаан турган. Механик Соломатин, слесарь Струков болгаш өскелер-даа автомашиналарның эргежок чугула техниктиг ажаалдаларын болгаш үүрмек септелгелерни кылып турганнар.

Ол изиг-түлүк үеде коллективтиң чолаачылары тараанны комбайндан шаннарже, шаннардан тараа хүлээп алыр черлерже сөөртүүрүнге эрестиг киришкеннер. Дүжүт ажаап алышкынының эштер Шамарыкин, Резанов, Анисимов, Меньщиков, Сергиенко, Кончаков, Брославский, Смыкин болгаш Васильев олар түс-түс тонна эки шынарлыг тараанны чидириг чокка сөөртүлээннер. Күүне мурнунга алган бедик хүлээлгениң хуусаа бетинде күүсеттингениде ол коллективтиң чолаачыларының күш-ажылчы үлүү база-ла бар дээрзин дидими-биле чугаалап болур.

Октябрьның 41 чыл оюнуң байырлалынга чедир ол коллектив пландан дашкаар 1 млн тонна-километрни кылган болгаш 60 мың тонна чүктү сөөрткен. Ол үениң иштинде чолаачылардан Александр Арчумаев, Емельян Васильев, Алексей Шамарыкин, Федор Алексеев болгаш өскелер-даа күш-ажылчы бедик көргүзүүлерни чедип ап, кижи бүрүзү чыл планын бүдүн чартык, ийи катап ажыр күүсеткеннер.

Септекчилер база-ла бедик көргүзүүлерлиг ажылдап турарлар. Чижээ: слесарь Струков, токарь Беленков, каңнакчы Шадрин, хоюглакчы Онзуль олар ажыл-нормазын үргүлүү 150—200 хуу күүседип турарлар. Көдээ ажыл-агый транспортунуң автобаазазы 3-кү кварталда күш-ажылга бедик көргүзүүлерлиг боолп, хоорайда транспорт черлериниң бирги оңдуруунда чоруп турар болгаш партия хооркомунуң болгаш хооркүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Амгы үеде ол коллектив Кызыл тукту салбас дээш кызымаккай ажылдап турар. СЭКП-ниң эдлчет чок XXI съездизинге алдар кылдыр автобазаның коллективи бедиткен хүлээлгелерни алган. Декабрьның чүк сөөртүлге планын 150 хуу күүседир болгаш чыл планындан дашкаар 2 миллион тонна-километрни кылыр деп сорулганы салгаш, коллективтиң кежигүннери кызымаккай ажылдап турар.

Н. ВАНЬКОВ,
П. ЧЕЛБАК-ООЛ.

Механизатор алышкылар

Чаа-Хөл МТС-тиң тракторизи, коммунист Ч. Торлук, комсомолчу, комбайнер А. Шактар, комсомолчу, тракторист Т. Анай-оол бо үш алышкылар бүдүрүлге онаалдазын чыл санында ажыр күүседип келген. Олар көдээ ажыл-агый техниказынга мергежээн.

Механизатор алышкылар партия, комсомол, хөй-ниити организацияларының ажылынга идепкейлиг киржип, даалгаларны чогуур үезинде күүседип, боттарының өөредилгезинге кызымак болуп турар. Торлук, Шактар партияның политшколазында, Анай-оол комсомолдуң кежээки школазында доктаамал өөренип келгеннер, оларның кайызы-даа солуннарны, сеткүүлдерни чагыдып алган, өг-бүлелери-биле кады номчуп турар.

Торлук чүгле бо чылын безин «ДТ-54» деп трактор-биле чымчак андарылгага шилчидерге 1708 гектар черни ажылдап кылган азы онаалдазын 147 хуу, Анай-оол «У-2» деп трактор-биле 332 гектар черни ажылдап кылгаш, чыл онаалдазын 103 хуу күүсеткен. Шактар «С-4» комбайн-биле 318,5 гектар черден 7157,5 центнер тараанны азы гектар бүрүзүнден 22,47 центнерни ажаап алган.

Бо алышкылар амыдырал-чуртталга талазы-биле МТС-тиң механизаторларынга болгаш көдээ чонга үлегерин көргүзүп турар, түс-түзүнда чаңгыс-аай хевирлиг чуртталга бажыңнарын тудуп алган. Оларды крышаларлыг, кладовкаларлыг, долгандыр херим кажааларлыг. Бажыңнарының ишти арыг, шалазы дозулуг. Чем шкафтары, столдар, сандайлар, демир оруннар-биле четчир санныг хандыртынган, бажың бүрүзүнде электри, радио кииртинген. Соңга характары, оруннарның кыры тюльдер-биле каастаттынган.

Н. ЛОПСАН.

Бии-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунда колхозчуларга чуртталга бажыңының тудуушкуну чыл бүрү хөй-биле туттунуп турар. Бо чылын 15 чуртталга бажыңнары туттунган. Эш Иван Бегзиге удуртурган тудугжулар звенозу тудуг ажылынга активчи киржип, ооң звенозу эки шынарлыг чуртталга бажыңнарын тудуп турарлар. Тудугжу Иван Бегзи колхозта улуг хүндүткелдиг.

Чурукта: тудугжу Иван Бегзи.
С. Феоктистовтуң чураан чуруу.

Малды хүр кыш ажырар дээш

Бистиң колхозтуң малчыннары СЭКП-ниң XXI съездизинге төлептиг ужуражыр дээш бүгү улустуң социалистиг чарышынга киришкеш, малды хүр кыш ажырарынче кол кичээнгейни салган.

Колхозтуң ниитиниң бүгү малы эки одар-белчиирлиг, кышкы турлагларда шээр мал 16, бода мал 5, чылгы 2, хаван 1, күш 2 кезек кыштаглаан. Кыштаглаашкынның мурнунда ниитиниң малының күшденгилдезин база хар-назының көрүп, түс-түс айы-биле үскеш, кыштагларже үндүрген бис.

Малдың хүр кыш ажарынга колла чүве чем-суур болур. Ону барымдаалааш, колхозта мал ажылының тускай эртемниглери бистер белеткеттинген мал чемнерин түс-түс фермаларга хуваган бис. Хуваттынган мал чемнерин кыштагларже чедирериниң организастыг хемчеглери алдынган. Кыштагларга мал чемнери чедирип белеткээринге Арыг-Бажы, Кызыл-Хавак фермаларының ажылдакчылары эки ажылданнар. Чижээ, Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының девискээринде 8350 центнер кукуруза болгаш сиген силозу бар, 2760 центнер сиген база саван чедиртинген. Ол ышкаш дазыл чемиштиглер, концентраттар белеткеттинген.

Амгы үеде ол фермаларның саанчылары инектерин силос, турнепс, картофель болгаш концентраттар-биле, суданка болгаш өске-даа сиген-биле чемгерип турарлар. Ооң ачызында сүт саалдазы амгы үеде кудулаваан турар. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының инектериниң бирээзи-ле хүн бүрүде 7—8 литр чедир сүттү берип турар. Ында саанчылар өштер О. Севилбаа, М. Бичии-уруг олар ноябрь 1-ге чедир инек бүрүзүнден 1526—1557 кг сүттү сагтаннар. Ол ышкаш өштер О. Деңзивза, Ш. Ооржак болгаш өскелер-даа сүт саалдазын кудулаттайн турар.

Мал кыштаглаашкынын үлегерлиг чорудуп турар мурнакчы хойжулар бисте эвээш өвес. Чижээ, дуржулгалыг кадарчы өш О. Шаравии хоюн эки кыштагладып турар. Ооң кыштаанда кажаазы эки дериттинген болгаш ол болунуң күжү-биле 4 тонна сигенни, 6 тонна саванны белеткөөш, ооң 3 тонна сигенни өдөөнде чедирип алган. Ол хоюнуң одарын планныг ажылаан турар. Шак ындыг малчыннар бистиң колхозта хөй.

Бүгү малдың коданнарында чемнер чедирилгези үргүлчүлеп турар. Кыштың амгы эки байдалын ажыглааш, малчыннар одарны эки ажыглап турар. Малдың кышкы турлагларында Арыг-Бажы биле Кызыл-Хавак фермаларын санаваска 4800 центнер сиген, 5600 хире центнер саван, 3700 центнер көк-суда чедиртинген. Концентраттар, дус кодан бүрүзүнде четчири-биле бар. Бо чылдың чазынында болгаш чайынында төрүттүнген бызаалар бир, хураганнар үш коданга үстүнүп, чылыг оран-сава-биле хандыртынган. Оларны сиген болгаш тараа аймааның чемнери-биле чемгерип турар.

Малчыннарның амыдырал-чуртталгазынче чогуур кичээнгей салдынган. Кыштагларда бар чуртталга бажыңнарынга чогуур септелге кылдынган болгаш ишти чугайлаттынган. Аңаа немештир 7 чуртталга бажыңнары туттунуп, ажыглалга кирген. Малчыннар ийик-хеп, аъшчем-биле, амыдыралдың өске-даа чугула хереглелдери-биле хандыртынган.

Ниитиниң малының кыштагладышкынында чедишкиннер-биле чергелештир четпестер база бар. Ол четпестерни чайладырының хемчегларын колхоз баштаар чери, мал ажылының тускай эртемниглери база малчыннар ап турар бис.

И. КОҢГАР,
Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң зоотехниги.

Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң аныяк саанчызы Монгуш Оюмаа бо чылдың эрткен он айларының дургузунда аңаа быжыглаан 12 саар инек бүрүзүнден ортумаа-биле 1260 килограмм сүттү саап алган.

Чурукта: саанчы Монгуш Оюмаа.

Фотозу О. Дарыманыы.

Ниитиниң малын хүр кыштагладырынга

«УТКА 25 чылы» совхоз бо чылын мал кыштагладышкынынга элээн белеткелдиг кирген. Совхозтуң шээр малының эрги кажааларын септээн болгаш 3 чаа кажааны туткан, инектия 8 кажааларын ажыглалга киргген. Хаван, дагаа кажааларын база чыыглаан. 560 тонна сигенни кыштагларда сөөртүп чедирген.

Хойжулар Балажык, Даңзы-Белек олар кыштагларында чылыг болгаш сиген салыр чадагай кажааларны боттарының күжү-биле кылып алганнар.

Д. ДОРЖУ.

* * *

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң комсомолчулары болгаш аныяктары 12 кижи мал кыштагладышкынынын белеткелинге тускай звено болуп ажылданнар. Бирээзи-ле 600 баш хой кирер ийи кажааны, 400 өшкү кирер бир кажааны тудуп, 3 эрги кажааларны септеп доосканнар. Оон ыңай малчыннарның үш чуртталга бажыңнарын база септээннер.

Фермаларже сиген, саван сөөрттүр звено база шалыкын ажылдап, ылаңгыя комсомолчу чолаачы Хуралбай болгаш ооң чүдүрүкчүлери Кара-оол, Аракчаа, Кызыл-оол, Чылбаакай олар өскелерден мурнакчы болуп турар.

Ш. САНДЫЙ.

* * *

Чаа-Хөл районнуң «Тиилелге» колхозунуң малчыннары бо чылын даг одарларына суггат үнерин манап, кыштагларже элээн орайтап көшкеннер. Ынчалзадаа колхоз баштаар чери 2 автомашиналыг, 20 ажыг аттарлыг 15 кижини малчыннар кежүрери-биле тускай тургусканының түңнелинде малчыннарны түс-түс кыштагларынга дүрген чедиргилээн.

Шупту малчыннар мал кыштагладышкынынга белеткелди чоруткан. Оларның аразында инек кадарчызы эш Х. Намзырайны онзалап демдеглезе чогуур. Ол бо чылын инек кажаазының орнун солуп чаартып туткан болгаш төрүүр инектер турар кажааны септээн. Инектерге чемнер каап бээр үш үзүктүг чадагай кажааны база тудуп алган.

Т. СУНДУЙ.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң Хендергеде өшкү кадарчызы К. Холбаа болгунуң оглу, уруу болгаш өске бир колхозчу-биле демнежип тургаш, 600 өшкү кирер кажааның ыяжын боттары белеткээш, тудуп алганнар. Оон ыңай мал чемгерер, сиген салыр чадагай кажааларны база тудуп алганнар. Сигенниң болгаш зеленканың бир ай курлавырын кыштаанда сөөртүп алган. Ол ам кыштаанга чуртталга бажыны тудуп алырының белеткелин чорудуп турар.

Ч. ДУМЕН-ООЛ.

Кол кичээнгейни хой ажылынче угландырар

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозу мал ажыллыг колхоз. Колхозта бүгү малдан ап турар бүгү орулганың 60 ажыг хуузун хой ажылы берип турар.

Хой малдың баш санын көвүдедир, ооң продуктулуун улам бедидер дээш колхозчу малчыннар, мал ажылының тускай эртемниглери бүгү хемчеглерни ап турар. 1955 чылдан бээр колхозтуң хойларының 40 ажыг хуузун нарын дүктүг кошкарлар-биле хайнактаан. Ооң түңнели эки болуп турар. Хайнак хойларның дүгү-даа хөй, деңзизи-даа улуг болуп турарын практика көргүскен. Хайнак хой бүрүзүнден хойжу Миндиң бо чылын 3,5 кг, Аңоол 3,6 кг дүктү кыргып алган. Хойларны хайнактаар ажылды үргүлчүлеп, бо күзүн 6068 баш хойларны нарын дүктүг кошкарлар үрези-биле тарып боозаткан бис.

Мөөн алгаш көөрге колхозтуң хой малының баш саны улам ыңай өзери чигзиниг чок. Ындыг болза-даа ниитиниң хой малын өстүрүп, ооң уксаазын өжижидеринге шаптыктап турар чамдык чылдагааннар бар. Аңаа хамыктың мурнунда мал одарлары, сиген кезер черлер чедишпес чорук хамааржыр. Хой малдың одары кыжын-даа, чайын-даа чедишпестеп, ол чорук малдың деңгилдезинге багай саълдарны чедирип турар.

Ынчангаш «Чодураа» колхозка хой ажылын улам ыңай сайзырадырынче кичээнгей салып, колхозтуң мал одарларын калбартыр хемчег алыры район организацияларындан негеттинин турар.

Ч. ДАЖЫВАА.

«Чодураа» колхозта хой фермазының өргелекчизи.

Редакцияга чагаалар

ЧУНАР БАЖЫҢНЫ АЖЫГЛАЛГА КИИРЕР

Таңды районнуң «Межегей» совхозта чурттакчыларның саны үргүлчү көвүдеп турар. Совхоз тургустунгандан бээр алаан үе эрткен болза-даа моон мурнунда маңаа колхоз турарда туткан чунар бажын ам херек кырында зөөлиргей байдалда туруп турар.

Чунар бажыңны ажылдалыр дугайында айтырыгны совхозтуң дирекция черинге каш удаа тургузуп келген, ынчалза-даа ол айтырыглар харыы чок болуп артып турар.

А. БЕЛИКМА.

ЭЛЕКТРИ СТАНЦИЯЗЫНЧЕ САҒЫШ САЛЫР

Улуг-Хем районнуң «Партияның XX съездизи» колхозта электри станциязын доктаамал ажылдалыр талазы-биле четпестер бар. 1955 чылда-ла электри станциязын ажылдалыр киирген турган. Ынчалза-даа ону таарымча чок черге тургускан-ының хараазы-биле өскээр көжүрер ужурга таварышкан. Ол аразында станцияның машиналарының чамдык кезектери читкилээн болгаш четпес кезектерни саткылап алгаш, ажыглалга киирерге-даа, чүгле дээрбе шимчедиринге четчир күштүг болган.

Ооң уламынан бо чылын 80 мың хире рубльди чарыгдап турган болгаш электри станциязын ажыглалга киирерин оралдаша-даа, оортан базала биезги төөгү эгелээн: ону орансавазы чок черге тургускаш ажылдалын турган болгаш ол чоруу ажаап алышкын үезинде ажыын берген болза-даа, амгы үеде ону чон ажыглаары-биле таарыштыр кылып шыдаваан. Ооң чылдагааны: станцияның бажының тудуп эгелээн хирезинде мынчага чедир доозуп чаа-даан. А чадагай бажында станция соок дүжүп келгенде ажылдап шыдавазы билдингир.

Бо дугайында чоннуң негелдези улуг, ол негелдени хандырары негеттинин келген.

Т. АНГЫРАК.

КИНО КЕЛБЕСТЗЭН

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң Алдыы-Шынаада № 2 бригаданың төвүнде чоннуң саны өзүп турар. Сүт-бараан фермазының ажылдакчылары база ол суурнуң чанында туруп турарлар.

Ындыг турбуже, бистиң маңаа кино көргүспээнинден бээр ам үш ай чыган турар. Районнуң чамдык өске-даа колхозтарының суурларында мындыг байдалдар база бар.

— Кино биске чүге келбес чүвел?—деп айтырыгга райкүүскомнуң культура килдизиниң өргелекчизи эш Прутников:

— Кино чедирер машина чок-тур —деп харылаар.

Ынчаарга бистиң суурнуң аныяктары кежээлерде кайнаар барып, кандыг янзы дыштанып алырын аразында чугаалажып турарлар. Клубка чеде бээрге-даа, өске массалыг ажылдар база-ла болбас. Отол кырының оюннарын ойнаар дээрге, клубта чаңгыс борбак хөл шыдыраа аныяктарны канчап хандырып шыдзарыл?

Бо дугайында райкүүскомнуң культура килдизи шиитпирлиг хемчегни ап, бистиң культура талазыбиле хандырылгавысте кичээнгей салыр болза чогуур.

С. МАЧЫЛАЙ.

Бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдерни дидим нептередир

Партияның Төп Комитединиң сентябрь Пленуму чурттуң 100 гектар тараа тарыыр черлер, шыналар болгаш мал одарлары бүрүзүнге онаштыр ортумаа-биле 27 центнер эштi болгаш 260 центнер сүттү бүдүрер сорулганы салган.

Ол шиитпир болза, бистиң районнуң эр, хереөжен колхозчуларының чаңгыс эп-сеткилдиг деткимчезин тыпкан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедири дээш социалистиг чарыш артельдериниң ажыл-агыйларында чыл бүрүде улам калбарып турар. Көдээ ажыл-агыйның 100 гектар ажыглалдыг черлеринге онаштыр эшт-даа, сүт-даа алырының бүгү аргалары колхозтарда бар.

Бии-Хемниң колхозтары сөөлгү чылдар иштинде хаван эзди бүдүрерин элээн өстүрерин чедип алганнар. Бир эвес 1956 чылда колхозтар 499 центнер хаван эзди бүдүрген болза 1957 чылда 819 центнерни азы 1,6 катап хөйү бүдүргеннер. Бо чылын 2526 центнерден эвээш эвес хаван эзди бүдүрүүнген турарын четче эвес медээлер көргүзүп турар. Бистиң колхозтарывыс мындыг түңнелди мал чемнериниң быжыг суурун тургусканының, мал ажылынга планнаашкынны шын чорутканының, хаваннарның эдерилгезин, доруктурулгазын болгаш семиртилгезин эки организастаанының ачызы-биле чедип алган.

Хаван эзди бүдүрерин көвүдериниң улуг курлавыры болза чаңгыс катап төрүүр хаваннарны калбаа-биле ажыглаары болур. Сөөлгү ийи чыл иштинде ол деншилгелиг метод районнуң ажыл-агыйларында чедишкиниг ажыглаттының турар. Ам районда 217 кол төрүүр хаваннарга 550 чаңгыс катап төрүүр хаваннар онаажып турар. Оон-биле холбаштыр бир кол төрүүр хаванга эшт бүдүрүүшкүү 1957 чылда 4,1 центнер түрганындан бо чылын 12,6 центнер чедир өскен. Чаңгыс катап төрүүр хаваннарны калбаа-биле ажыглап, хаван ооларының дириг деңзизин 70—90 килограмм чедир өстүрүп турган, ол көргүзүүлерни элээн өстүрүп болур. Районнуң колхозтары бо чылын безин ортумаа-биле 70—80 килограмм деңзилиг 3500 ажыг баш хаваннарны сайгарар деп планнап турар. 1960 чылдың төнчүзүнге чедир кол төрүүр хаван бүрүзүнден үш болгаш оон-даа хөй тонна хаван эзди алыры шиитпирлеттинген.

Эрткен чылын районнуң коллективтиг ажыл-агыйларынга төрүүр бир хаванга онаштыр ортумаа-биле чүгле 13,3 хаван оглу алдынган, а кол төрүүр хаван бүрүзүнге онаштыр чүгле 11 баш хаван ооларын семиртилгеден алган. Кол төрүүр хаван бүрүзүнден ийи ооларын иштинде 16 болгаш оон-даа хөй хаван ооларын ап болур арга барын мурнакчы колхозтарның практиказы көргүзүп турар. Чижээ, Ленин аттыг, «Кызыл тараачын» колхозтар бо чылын 9 айлар иштинде төрүүр бир кол хаванга онаштыр 21 хаван ооларын алган. «Хаңын» колхозунуң хаван ажаакчызы эш Мельникова аңаа быжыглаан төрүүр хаван бүрүзүнден элээн каш чыл дургузунда 18 хаван ооларын доруктуруп ап турар.

Бо чижектер болза хаван ажылында улуг курлавырлар барының дугайын чугаалап турар. Бир эвес колхоз бүрүзүнге база совхозка ийи ооларашкын иштинде кол хаван бүрүзүнден 16 база чаңгыс катап төрүүр хаванда 5 хаван ооларын алыр болза бо чылын безин 2730 центнер хире немелде хаван эзди ап болур бис.

Хаваннарның баш санын болгаш хаван эздиниң үнүүшкүүнүн көвүдеринге хаваннарны бөлүктеп ооларыр система улуг рольду ойнап турар. Ол методту ажыглавышаан, бүгү чылда алыр хаван ооларының 65—85 хуузун баштайгы чартык чылда ап болур, чүге дээрге кол төрүүр хаваннарның ооларашкынын ийи үеде: бирги ооларашкынны январь-февральда, а ийиги ооларашкынны — июль-августа, ынчаарга чаңгыс катап ооларар хаваннарның ооларашкынын апрель-майда чорудуп турар.

Хаваннарның ооларашкынын мынчаар организастаанда кол төрүүр хаваннарның ооларын 3—5 ай назылыг турда үрелел хереөнге өстүрери-биле азы семиртири-биле чайгы лагерь ажаалдазынче шилчидер. Чаңгыс катап төрүүр хаваннарның ооларын нелеринден чарган соонда июнь-июльда семиртилгеге тургузар.

Ногаан массаны ажыглавышаан, чайгы лагерьлерге хаваннарны семиртири болза, оларны кышкы байдалларга семирткен семиртилгеге болдаарга 20—25 хуу хире чиик өртектиг болуп турар. Оон аңгыда хаван ооларын чайгы лагерьлерге дорубтурары үүрген өзүүчел, күскү-кышкы байдалларның семиртилгезинге бүрүн белеткеттинген быжыг болгаш кадык хаваннарны алырынга дузалаар.

Ындыг болза-даа ол деншилгелиг метод бистиң колхозтарның практиказында ам-даа ооңум нептереттинин турар.

Хаваннарның чаңгыс катап ооларар чоруун хаван ажылында багай ажыглаан турар. Чурттуң мурнакчы ажыл-агыйлары кол төрүүр хаваннардан 2 катап ооларашкынны шагда-ла ап турар апарган. Оон аңгыда ол ийи ооларашкынның кайызында-даа 2—3 катап ооларар төрүүр хаваннар бар. Ол болза ниитизи-биле алырга кол төрүүр хаван бүрүзүнге онаштыр санаарга 30 болгаш оон-даа хөй хаван ооларын алыр арганы бээр.

Чаңгыс катап төрүүр хаваннарны ажыглаары чүгле хаваннарның баш санын көвүдериниң чугула курлавыры болур эвес, харын экономика талазы-биле база ажыктыг болуп турар. Маңаа улуг өртектиг хаван кажаалары негеттинмес, чүге дээрге ооларашкыннар эн-не таарымчалыг күскү, чайгы үеде чоруттунуп, а алдынган чаш тел чиик өртектиг, долу үнелиг ногаан конвейериниң чемнеринге чедишкиниг доругуп база ол-ла чылын эштке сайгартынып турар.

Эшт бүдүрерин көвүдедири хаван ажылындан аңгыда өөткир малды сайзыратканындан, ол ышкаш куштарны семирткенинден болдунар ужурлуг.

Мыйыстыг бода малды бодамчалыг өстүрери хөй санныг эштi берип болур. Инек эзди бүдүрериниң талазы-биле планны күүседирипге чоокку 2—3 чыл дургузунда мыйыстыг бода малдың баш санын районга 1,8 катаптан эвээш эвес кылдыр көвүдедири эргежок чугулазын саналгалар көргүзүп турар. Чүгле ол чорук инек эзди бүдүрерин 2,5 катап немештир көвүдедир арганы бээр.

Малдың баш санын өстүрерин элээн көвүдедирин чедип алыр төлээде, хамыктың мурнунда инектериниң кызыраар чоруун үзүткаар болгаш 100 инектер бүрүзүнден 95—96 бызаалар алырын чедип алыр, ооң-биле кады колхозчуларын, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының хуузунда мыйыстыг бода малын контрактастаарын болгаш садып алырын четче ажыглаар херек. Чүгле бо түүлдериниң күсели-биле районга мыйыстыг бода малдың баш санын 2—3 чыл иштинде 180 хуу көвүдедип болур.

Колхозтарда болгаш совхозта сөөлгү 4 чыл иштинде хойларының болгаш өшкүлериниң баш саны 3,4 катап көвүдээн, хой эзди бүдүрери элээн өскен. Ындыг болза-даа чаш малдың үнүүшкүү ам-даа куду. Чижээ, 1957 чылда 100 баш төрүүр хойлардан чүгле 70 хураганнар алдынган. Малчыннарның, ажыл-агый болгаш партийжи удуртукчуларының сорулгазы болза, ол четпестерни узуткаары, чаш малды үүс хуу камгалап алырын чедип алыры болур.

Хойларның баш санын элээн көвүдедирин болгаш четче камгалап алырын хандырып турар хөй хемчеглериниң иштинде кышкы болгаш эрте часкы хураганаашкынны калбаа-биле нептередири онза черни эзлеп турар. Ол деншилгелиг метод калбак ажыглалды тыпкан болгаш Ленин аттыг колхозка эки түңнелди берген.

Эшт бүдүрерин көвүдедирге удуг курлавырлар малдың семиртилгезин эки организастаарында болуп турар. Районнуң колхозтары 1957 чылда баш бүрүзү ортумаа-биле 268 килограмм деңзилиг мыйыстыг бода малды, 36 килограмм хаваннарны, 34—41 килограмм хойларны эштке соккан болгаш күүнеге дужаараан. Ол болза эн-не эвээш деңгилиг мал болуп турар. Хаваннарның семиртилгезин эки организастаарын, 10—11 ай назылымда эвес, а 7—8 ай назылымда хаваннарның дириг деңзизин 90—100 килограмм четкен турарын колхозчуларның эрге-ажыктары негеп турар. Чүгле ооң күсели-биле 150 тонна ажыг немелде хаван эзди ап болур.

Ынчангаш малдың семиртилгезин эки организастаары эргежок чугула.

Чер болза көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң үндезини болур. Оон ужурунда колхозтарның кол сорулгаларының биреези болза, көдээ ажыл-агыйның ажыглалдыг 100 гектар чер бүрүзүнге күш-ажылдың болгаш хереңгилериниң эң эвээш чарыгдалын үндүрүп тургаш, эң хөй продукция алыр дээш черниң байлаан шын ажыглаары болур. 1953 чыл-биле деңзиирге бо талазы-биле районда элээн көскү бурунгаарлаашкын бар апарган. Чижээ, 1953 чылда хаван эзди 0,5 центнерни бүдүрген турган болза, 1957 чылда 4,7 центнерни, сүтү 2,4 центнер турганындан 12,5 центнер чедир бүдүрген.

Ындыг болза-даа көдээ ажылагыйның ажыглалдыг черинге онаштыр ол продуктуларны бүдүрер талазы-биле РСФСР-ниң өске районнарындан дыка хожудан турар бис. Чүрттүн ортумак көргүзүүлеринге чоокшулаар төлээде, район 1957 чыл-биле деңзиирге чүртка 6 катап хөй эштi, 20 катап хөй сүттү бээри эргежок чугула.

Районнуң партия организацияларының сорулгазы болза, байлак курлавырларны болгаш арганы чоокку чылдарда херек кырынга боттандырары болур.

Я. САВКИН,
СЭКП Бии-Хем райкомунуң секретары.

Делегей БАНДАЛЫНЫҢ дозулалы

Совет чазактың чугула эгелээшкини

Герман миллитаризмни болгаш нацизмни дазылындан чок кылыр дугайында Подстам дугуржулгазын каржы үрээш, барыын талакы күрүнелер боттарының бүгү күженишкиннерин Барыын Германияны миллитаризастаарынче угландырганын дайын сөөлүндеги чылдарның төөгүзү көргүскен. Олар Барыын Германияны боттарының агрессчи политиказының шугумунче киир тыртып, Сонгу-Атлантиканың шериг блогунче киирип, Германияны тайбың каттыштырарынга моондактарны тургузуп, ГДР-ниң девискээринде турар Барыын Берлинни социалистиг чурттарга улур шпиончу, үрегдекчи болгаш хоралакчы өске-даа ажыл чорудулганын төвү болдурганнар. Берлинде эжелел ёзу-чурумун узуткаар дугайында болгаш ону даштыкы холгаарлаашкындан аңгылаттынган Барыын Берлиннің хостуг хоорайы болдурар дугайында Совет чазактың саналы бо байдалдарда ханы угаангыр болгаш өй-шаандагы санал болуп турар.

Барыын талакы үш улуг күрүнелериң, ГДР-ниң болгаш ГФР-ниң чазактарынга Берлин айтырыының талазы-биле Совет чазактың нотаны делегейниң хөй-ниитизиниң кичээнгейиниң төвүнде болуп, делегейниң бүгү чурттарында хөй санныг үнелеп көрүүшкүннерни болдуруп турар. Ол чорук кедизинде барып улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкалырынче угланган совет эгелээшкининиң чугула болгаш бирги чергелиг ужур-дузалыының дугайын херечилеп турар.

«ССРЭ болза немец улустуң эрге-ажыктарынга, тайбыңның эргеажыктарынга таарыштыр Барыын Берлинни хостуг хоорай болдурарын саналдап турар деп «Нейес дейчланд» солун бижээн.—Барыын Берлинни шпиончу чоруктуң болгаш өжээнниг пропаганданың төвү кылыр дерзин ажыглаашкынны узуткаары эргежок чугула. Барыын Берлин келир үеде хостуг хоорай болу бергеш, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң, дайын одааның үнер дөзү болбайн баар. Ол дээрге ийи герман күрүнелериң аразынга тайбың харылзаларның төвү болур ужурлуг».

Герман Демократтыг Республиканың бүгү чону Совет чазактың саналын өң изин-биле үүлдүгүүнген. Республиканың хоорайларында болгаш суурларында митингилер болгаш хуралдар эртип, оларның киржикчилери Барыын Берлинни хостуг хоорай, тайбыңның хоорайы болдурарының идеязынга бир эпсеткилдиг байыр чедирип турар. Совет Эвилелиниң эгелээшкинин үүлдүгүүнген болгаш деткээн хөй чагаалар болгаш телеграммалар янзы-бүрү черлерден, ооң иштинде Барыын Берлиндеп ГДР-ниң чазааның адынга кээп турар.

Совет чазактың саналдарын социалистиг чурттарның парлалгазы улустарның тайбыңының болгаш айыл чок чоруунуң хереэнге салыышкын кылдыр үнелеп турар. Совет саналдарның кайгамчык улуг ачы хавыязы үүл дээрге Берлин айтырыын Европаның айыл чок чоруунун болгаш ангы-аңгы ниитилел системаларлыг чурттарның тайбың кожа-хелбээ турарының эрге-ажыктарынга, герман улустун амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүүштүр шиитпирлевишаан, ооң бүгү нарын чоруун угаангыр болгаш шыдажыышкынныг барымдаалап турары болур» деп Румынияның «Скынтейя» солуну бижээн.

Бүгү чурттарның демократтыг хөй-ниитизи Совет Эвилелиниң тайбың эгелээшкининге байыр чедирип турар. Ынчалзажок Барыын талакы күрүнелериң албан кижилериниң бөлүктери ол эгелээшкинни мырыңай өскээр көрүп турарлар. Ол бөлүктериң төлөлекчилери Барыын Берлинге биллинмес үр үеде боттарының артар бодалдыының дугайын каш удаа медеглээннер. Ынчангаш Совет Эвилелиниң саналы оларның хөөнүнге таарышпааны чаягаар-ла билдингир. Совет ноталар дугайында АКШ-тың күрүне департаментизиниң медеглелинде Берлинге хамаарыштыр хүлээлгелерни «үрээн» деп Совет Эвилелин буруудадыр дээр орадажыышкын кылдынып турар болгаш совет саналдың таарышпазының дугайын шуут-ла чугаалап турар.

Совет Эвилелиниң эгелээшкинин бүгү делегейге калбаа-биле деткий бээринге хамаарыштыр АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң айыылызыныышкынын көргүспүшаан, колкол америк солуннар совет саналды хажыды көргүзер дээш бар-ла шаабиле орадажып турар. Барыын Берлиниң чону ол саналды АКШ-тың хөөнүнге таарышпас кылдыр көрүп чадап чогун дугайында ылаңгыя реаксылыг америк парлалга онза дувүреп турар. Чогум-на харын ол айыылзыныышкыннарның хараазы-биле солуннар Барыын Берлин «совет саналды хүлээвейн турар» дээр аянныг хоозун чүвени америк хөй-ниитиге дыңнадырынга далашкан. Ынчалзажок, ындыг янзылыг дыңнадыглар буржуаз парлалганың фактыларны хажыдарынга чаңчыл болган чүвезиниң чамдызы болуп турар: боттуг хөөн кирген «барыын берлинчилер» Берлин айтырыының талазы-биле ССРЭ-ниң саналдарын үүлдүгүнүп турар.

Англи парлалганың дыңнадыгларын барыыдаалап алырга, Англияның чазаа база «Берлинде бодунуң эргелерин хевээр артырар бодалдыг». Ынчалза-даа Совет чазактың саналдарындан былдавайн, харын ону «чугаалажыышкыннарны чоруларының аргазын хандырган» чугаалажып көөрүн Лондоннуң чамдык солуннары сүмелеп турар. Чамдык француз солуннар база шак-ла ындыг бодалды деткий чугаалап турар.

Аденауэрниң чазаа Берлин айтырыының талазы-биле совет саналды хүлээвейн турар деп медеглээринге далашкан. Ында кижи кайгаар үүгдаа чок, үүге дээрге Боон чазааның политиказы четчирп-биле билдингир болгаш тодаргай. ГФР-ниң чазаанга совет нотада онзалап демдеглээни болза, «Барыын Германияның деткимчеи болгаш идепкейлиг киржилгези турбаан болза, Потсдамның ёзу-чурумун каржы үрээр чорук болдунар аргажок турган ийик...».

Ынчалзажок Боннуң туруш бодалы бүгү барыын-герман чоннуң хөөнүн көргүзүп турар кылдыр саналар болза алдагдал болур ийик. Аденауэрниң албан политиказынга чөрүштүр, Германияны тайбыңга ынакшылдыг болгаш демократтыг эгелерге каттыштырар дээш демисежип турар күштер Барыын Германияда өзүп, быжыгып турары экизи-биле билдингир болгай. Ынчангаш Совет саналдар хөй-хөй немецтерге хандыдыкчы улуг күш болуп турар. Барыын Берлиниң хостуг демократтыг партия организациязының медеглелинде «Берлин айтырыының талазы-биле чаа совет нотаны далаш болгаш бодал чок медеглелерге чылдак кылдыр ажыглаарындан артык улуг алдагдал чок» дээрзин онзалап демдеглээни барымдаа болуп турар. Партияның удуртулгазы тургустунган байдалды боттуг ёзу-биле көөрүн саналдап турар.

Чаа совет эгелээшкиниң ужурдузазын бичелдир, ооң утка-бодалын хажыдар дээр буржуаз пропаганданың күженишкиннери турзажок, Берлин айтырыының талазы-биле Совет Эвилелиниң саналы бүгү делегейге кайгамчык улуг сонуургалды болдуруп турар болгаш делегейниң хөй-ниитизиниң өң-не калбак кезектери ону деткип турар.

Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң камгалакчыларының кажарлаашкыннары

Октаргай делгемин тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайында айтырыгны КНО-нуң Кол Ассамблеязының Политиктиг комитединге чугаалажып көргени АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң сөс-домактары ажыл-херектен дыка каржып турарын бүгү тодазы-биле бадыткаан. Бо айтырыгны таарымчалыг кылдыр шиитпирлээринче боттарының чүткүлүнүң дугайын сөс кырынга медеглевишаан, а херек кырында олар октаргайны тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайында дугуржулгага бар-ла шаа-биле удурланып турар.

Политиктиг комитетке барык чартык ай дургузунда болуп келген маргылдалыг саналдар мырыңай удурланышкак ийи шугумнарны илереткен. Өскелериң девискээрлеринде даштыкы базаларны харыугда узуткап тургаш, октаргай делгемин шериг сорулгаларынга ажыглаар чорукту хорудаарын, а ол ышкаш октаргай делгемин өөренип көөрүүнүң талазынга делегейте кады ажылдажылганың талазы-биле КНО-нуң органын турузарын ССРЭ-ниң төлөлери саналдаан. Ынчалзажок боттарының чаңгыс аай бодалдыгларынга деткиттирген америк төлөлер ол саналдарны чугаалажып көөрүн безин болдурбаан.

АКШ-тың ындыг таарымча чок туруш-бодалын өөренип көрбүшаан база октаргай делгемин тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайында чугула айтырыгны будулдургаш, ракеталыг болгаш атомнуг чепсекти эндере бүдүрер талазы-биле боттарының агрессчи политиказын олар моон-сонгаар-даа үргулчүлээр бодалдын база дагын көргүскеннер. «Нью-Йорк таймс» солуннуң хайгааракчызы Гамильтон бо дугайты кончуг ажыы-биле мынча деп бижээн: «АКШ-тың девискээринден Совет Эвилелинге чедир ужун чедер арганыг ракетаны тургуспаан шагда, ара доктаар дугайын Каттышкан Штаттар бодап-даа шыдавас. Ракеталарны эндере бүдүрери ядролуг чепсегленишкиннерни эндере бүдүрери ышкаш үргулчүлээр апаар».

Октаргай делгемин тайбың сорулгаларга ажыглаар дугайында АКШ-тың күрүне ажылдакчыларының медеглелери дээрге боттарының алыс бодалдарын чажырарын күзеп турар чүгле кажарлаашкын-дыр. Ынчаарга илдең-не чүвени чажырар аргажок. Октаргай делгеминче ракеталар салып үндүрер талазы-биле ажыллы АКШ-та нургулайында шериг албан черлери кылып турар, оларның удуртукчуларына дипломаттарның дылы эптешпес болгай. Чижээлээрге, АКШ-тың шериг агаар күштериниң штавының начальниги генерал Уайт Каттышкан Штаттар октаргайны «бодунуң контролюнга» тургузар ужурлуг деп чоокта чаа шуут медеглээн. Америк шериг-агаар күштериниң командылаа чери дээрже «шпионну», тодаргайларга черниң кылымал эдеринчизин өң чоокку үеде салып үндүрериниг белеткенин турар, ол эдеринчи өске чурттарның шериг объектилерин көрүп демдеглеп болгу дег аппаратбиле чепсеглеттинген болур деп «Нью-Йорк геральд трибюн» солун чоокта чаа дыңнаткан.

Чепсегленишкиннерни эндере бүдүрериниң темпилерин кошкадыр дугайын америк чагырыкчы бөлүктер дыңнаарын безин күзевейн турарлар. Ядролуг чепсектиң шенелдерин соксадыр дугайында үш күрүнелериң Женева чөвүлел хуралынга АКШ-тың туруш бодалы харын ол дугайын бадыткап турар. Ол шенелдерни кезээ мөңгеде саат чок соксадыр дугайында шиитпирни хүлээп алырын ССРЭ саналдап турда, АКШ биле Англия ол саналдан чайлай бээрин кызыдып турар. Хенертен халдаашкынны болдурбас хемчеглериң дугайында айтырыгның талазы-биле эксперттериң Женева чөвүлел хуралынга олар база узамдыктырылганың шак-ла ындыг тактиказын шилип алганнар.

Делегейниң хөй-ниитизи болза ол хемчеглерни быжыг тайбыңны хандырарынга хан-дамырындан сонуургалдыг улустарның тура-соруун АКШ-тың чазааның шуут-ла херекке албааны кылдыр база делегейниң дүшкүүрлүг байдалын өшбиле чидиглендирер дээн чорук кылдыр үнелеп көрүп турар.

Д. БОЧАРОВ.

Георгий Дамяновту орнукшутканы

СОФИЯ. (СЭТА). Бодунуң шынчы өглу, партияның болгаш күрүнеиниң шылгарангай ажылдакчызы, Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүнү болгаш Улустуң хуралының Президиумунуң Даргазы Георгий Дамяновту болгар улус ноябрь 30-де сөөлгү орукче үдээн.

9 шак 40 минута. Болгарияның Коммунистиг партиязының Политбюрозунуң кежигүнвери Тодор Живков, Дмитр Ганев, Райко Дамянов, Георги Цанков, Борис Тасков, Антон Югов, Вылко Червенков, Боян Былгаранов, Иван Михайлов, Енчо Стайков, ССРЭ-ниң чазак төлөлериниң кежигүннери хүндүлүг таныылга турушканнар.

Георгий Дамяновтуң мага-бодун салган хааржакты эртенгиниң 10 шакта Улустуң хуралының бажыңдан үндүрген болгаш чепсек лафетазынга тургускан. Георгий Дамяновтуң төрелдери болгаш чоок кижилери, БКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүннери, чазактың кежигүннери, БКП ТК-ның секретарылары, Ада-чурт фронтузунуң организациязының болгаш Болгарияның чер ажылдыг улусчу эвилелиниң удуртукчулары, Совет Эвилелиниң, Кыдат Улус Республиканың болгаш өске-даа чурттарның чазак төлөлери, Болгарияның Коммунистиг партиязының хоорай болгаш округ организацияларының төлөлекчилери болгаш оон-даа өскелер мөчээн кижиниң мага-бодун салган хааржакты соо-биле чорупкан.

Георгий Димитровтуң мавзолейниң баарында Сентябрь 9-туң шолунге кажыдал митингизи болган, анаа БКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү болгаш секретары Боян Былгаранов чүве чугаалаан. Эш Георгий Дамяновтуң хенертен мөчээни Болгарияның Коммунистиг партиязынга, бистиң чуртувустуң ажылчыннарынга болгаш тараачыннарга, бүгү ажылчы чоннарынга аар-берге чидириг болуп турар деп Б. Былгаранов чугаалаан. Георгий Дамянов бодунуң бүгү амыдырал-чурталгазын улуска кызыгаар чок бараан болдуруп, бодунуң бүгү күжүн, бодунуң бүгү изиг чүрээн Коммунистиг партияның улуг хереэнге, ажылчы чоннарның хосталгазы дээш, социализмниң тиилелгези дээш демиселге берген.

Оон соонда Георгий Дамяновту орнукшуларынга барган ССРЭ-ниң чазак төлөлериниң кежигүнү, СЭКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү болгаш секретары Н. Г. Игнатовка сөс бээрге, болгар улуска таварышкан аар-берге чидириг-биле холбаштыр Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарының өмүнээзинден ханы кажыдалды болгаш кээргелди илергейлээн.

Бодунуң бүгү алдарлыг амыдырал-чурталгазын улустуң эргеажыктарынга, социализмниң болгаш коммунизмниң хереэ дээш демиселге кызыгаар чок бараан болдурган бодунуң эң-не эки ооларының биреэзи, чалбыыштыг революсчу, коммунистиг хоочун гвардияның маадырлыг дайынчызы, Георгий Димитровтуң шынчы соратнигы, Болгарияның болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң хоочун кижизи болур эш Дамяновту болгар улус чидирген-дир деп ол чугаалаан.

Совет кижилер эш Дамяновту биче сеткилдиг коммунист, эптиг-эалдек эш, ажылчын ангының хереэнге ханы берген туруштуг марксисчи-ленинчи, марксисчи-ленинчи теорияның арыг-салыг чоруу дээш эптеш чок демиселчи кылдыр билип келген болгаш бистиң улуузувустуң сагыш сеткилинге ол кеэзеде шак ынчаар артар.

Социалистиг өске чурттарның төлөлериниң өмүнээзинден Польша төлөлериниң кежигүнү, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюрозунуң кежигүнү И. Лога-Совиньский митингиге чүве чугаалаан. Югославияның Эвилелдің күүсекчи вечезиниң даргазының оралакчызы Родолюб Чолакович болгаш Болгарияның Аныктарының Коммунистиг Эвилелиниң ТК-зының секретары Мария Захарьева база митингиге чүве чугаалааннар.

Митинг соонда кажыдал кылажы Софияның хөөрүнче угландыр оожум шимчеп чорупкан. Партияның Михайловград околия комитединиң бирги секретары Спас Елиев хөөрге чарлыышкынның сөзүн кылып, допчу чүве чугаалаан.

Георгий Дамяновтуң мага-бодун салган хааржакты күрүне гимнизин ыладып турда хөөр онгарынче чоорту салып кирген. БКП ТК-дан, Улустуң хуралының Президиумундан, Министрлер Чөвүлелиниден, болгар ажылчы чоннарның хөй санныг организацияларындан, даштыкы төлөлерден хөй-хөй чечектерни хөөрүнүң кырында салган.

Франциядa парламент соңгулдалары

ПАРИЖ. (СЭТА). 27 миллион ажыг француз соңгукчуларны соңгулда хааржактарынга база дагын келдирген. Францияның Национал хуралынга соңгулдаларның ийиги эөлчээ ноябрь 30-де эгелээн, ол соңгулдаларны кандидаттары бирги эөлчегде бадылаашкыннарның аажок хөй нуруузун албаан метрополияның девискээринде 426 округтарга чорудуп турар. Ийиги эөлчегде кандидаттар соңгуттурган турарынга бадылаашкыннарның анаа-ла хөй нуруузу четчир. Метрополияга бадылаашкыннарның бирги эөлчөөниң түннелинде 465 олуттардан үүгле 39 олуттар долдунган турган.

Бир өвес бирги эөлчегде үүгле 3 муң кандидаттар бүрүткеткен турган болза, ам ол сан барык 1300 чедир кызырылган. 435 кандидаттар ийиги эөлчегге киржир эргезинден казыттырган турган, үүге дээрге олар бадылаашкыннарның 5 четпес хуузун алганнар. Оларның тус бүрүзү 100 муң франк акша салыышкыны чидирген.

Ынчалзажок ийиги эөлчегде кандидаттар саны кызырылгашының кол чылдагаары кандидаттарын ботботтарынга ажыктыг кылдыр дужургүлээн барын үзелдиг партияларның аразынга дугуржуушкуннар болуп турар. Оларны ынчаар кылырының кол сорулгазы Коммунистиг партияның кандидаттары ооң хөй санныг бадылаашкыннарны алган соңгулда округтарындан Национал хуралга ооң кандидаттарын соңгуур чорукту болдурбазы болуп турар. Информация министри Сустель болгаш ЮНР-ниң («чаа конституцияны камгалаарының эвилели») өске-даа удуртукчулары оларның партиязы болза парламентиде олуттарны Компартиядан хунаап алыр сорулгалыг деп ажыы-биле медеглеп турганнар.

Коммунистиг партияга удур ол кампанияга социалистиг партия киириштир бүгү партиялар херек кырында киришкен. Социалистиг партияның удуртукчулары реакционерлер-биле эдээн хөй округтарга шуут сүлчээлежип алгаш, коммунистиг партияга удур боттарының туруш-бодалын база дагын көргүскеннер.

Францияның чөөн үзелдиг бөлүктеринге удур, бирги эөлчегде, Коммунистиг партияга удур угланган амгы соңгулда системазы барыын үзелдиг партияларның алган бадылаашкыннарындан хамаарылга чоокка, оларның аразынга садыглажыышкынның түннелинде парламентиде олуттарны хуваажырының аргаларын тургузуп турар. Барыын үзелдиг партияларның удуртукчулары Коммунистиг партияның кандидаттары дээш бадылаан «ажыы чок», үүге дээрге соңгуттурган турарының «ынаныштары» оларда чок дээр бодалды соңгукчуларга тургузарын орадаашкаш, соңгулда системазының антидемократтыг шынар-бүдүжүн бадылаашкын мурнунда ажыы-биле миннип көргеннер.

Чөөн үзелдиг болгаш республиканчы кандидаттар соңгуттурган туруп болурунуң өлээн идегелдиг үүгле хөй эвес округтарга Францияның Коммунистиг партиязы болуунуң кандидаттарын дужүрген. Недель санында үнер «Франс Нувель» дээр солун баштайгы эөлчегде барык 4 миллион бадылаашкынзарны чыып алган Коммунистиг партия мурнуку хевээр Францияның баштайгы партиязы болуп артып турарын айытпышаан, мынча деп бижээн: «Социал кудулап бадыышкынның күштери үүр үениң хоозун бодалдарын тургузуп, чедимчелиг болуп, бадылаашкыннарны чыып ап чадавас. Делегейниң ийиги дайынының мурнунда-даа болгаш сөөлүнде-даа төөгүге каш-даа удаа ындыг болгулаан. Ынчалзажок чоннуң чамдызын аазаашкын-биле боттарының талазынче хандыкшыдып алган ол күштер бодунуң аазаашкыннарын кажан-даа күүседип шыдавазын дуржулга көргүзүп турар. Ынчаарга хоозун бодалдар эстип хайлы бээри билек-ле, бурунгаар кандыгдаа базым бүрүзү болунун күштерин сырый каттыштырган үүгле ажылчын аңгының ачызында, коммунистерниң илепкейлиг киржилгезиниң ачызында болдунар аргалыг болу бээр». Бадылаашкыннарның түннелдериниден хамаарылга чоокка, коммунистерде чеже олуттар парламентиде быжыглаттынганындан болгаш улустуң төлөлелгези кайы хире кызырылганындан хамаарылга чоокка, Коммунистиг партия дөмейле нацияның кол дириг күжү болуп артар деп бо солун бижээн.

В. СЫСОЕВА.

Берлин айтырыының талазы-биле Совет чазактың нотазын Барыын Германияда канчаар көрүп турары

БОНН. (СЭТА). Берлин айтырыының талазы-биле Совет чазактың ноталары барыын-герман парлалганың дыңнадыгларының болгаш тайылбырларының кол темазы болуп турар. Ол чугула документилериниң ужур-утказын солуннар бирги арынарында улуг эгелериниң адаанда: «Барыын Берлин хостуг хоорай болган турар ужурлуун Совет Эвилели негеп турар» деп улуг эгелериниң адаанда тайылбырлап турар. «Дөрт күрүнелериниң дугуржулгазы мырыңай күш чок» деп «Ди вельт» солун бодунун эгезинде бижээн.

Совет Эвилелиниң эгелээшкинин барыын-герман чагырыкчы бөлүктериниң болгаш политиктиг ажылдакчыларының канчаар көрүп турарын парлалга дыңнадып турар. Барыын Германияның удуртукчу бөлүктери Барыын Берлинни эжелээриниң ёзу-чурумун хол дегбээн ардыгарын күзеп турары ол дыңнадыгларын илереп турар.

Чижээлээрге, «Ди вельт» солун канцлер Аденауэрниң парлалгага берген медеглелин парлаан. «Совет нотаны ыяк өөренип көөрү чаягаар-ла билдингир» деп медеглээн хирезинде-ле, Аденауэр Берлиниң амгы ёзу-чурумун «хевээр артырарынга бүгү-ле үүлдер кылдынган турар» деп чугаалаан.

ДПА агентилелиниң дыңнадыгларындан илереп турарын ёзугаар алырга, социал-демократтыг партия чогум утказы-биле алырга, база-ла Боннуң чагырыкчы бөлүктериниң ышкаш ындыг туруштуг эалеп алган. Германияның социал-демократтыг партиязының даргазы Олленхауэр немец социал-демократтар Берлинде амгы таарымча чок ёзу-чурумну хевээр артырар дээш туржур апаарын медеглээн.

КУДР-де көдээ ажыл-агый кооперативтерин улгаттыр каттыштырып турары

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Көдээ ажыл-агый кооперативтерин улгаттыр каттыштырары КУДР-де чедиишкинниг доозулган. Мурнунда турган 13 муң 309 кооперативтерни 3880 чыгам улуг кооперативтер кылдыр тургускан.

Улгаттыр каттыштырган көдээ ажыл-агый кооперативиниң чаа (түр) чижек уставының төлевилелин парлалгада чарлаан. Уставтың төлевилелин КУДР-ниң көдээ ажыл-агыйының негелделеринге үүштүр ажылдап кылган, көдээ ажыл-агый кооперативтерин улгаттыр каттыштырганының түннелинде ооң көдээ ажыл-агыйы суттарылга-курдалганы, электрижидилгени болгаш механизацияны эң-не калбаа-биле хөгжүдеринге улуг арганарлыг болур.

КУР-нуң чазааның чаа шыңгыы сагындырыы

ПЕКИН. (СЭТА). Синьхуа агентилелиниң дамчыдын турары болза, ноябрь 29-та америк самолеттар бистиң чуртувустуң девискээр сугларының кырынче Мацзудао болгаш Пинтань (Фуцзянь моожуда) районнарның агаар делгеминиң кырынга үш удаа шургуп кирип келген. АКШ-тың ол дайынзырак чөнгээзи-биле холбаштыр КУР-нуң даштыкы херектер министерствозунуң төлөлекчизи 44-кү шыңгыы сагындырыгны кылыры-биле төлөлеттирген.

Ливанның министрлер чөвүлелинде

БЕЙРУТ. (СЭТА). Парлалганың дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Ливанның министрлер чөвүлели 1958 чылдың май 9-тан эгелээш октябрь 15-ке чедир Ливанга болган болуушкуннарның киржикчилеринге хамаарыштыр «бүгү-ниити политиктиг келдерел» дугайында хоойлу төлевилелин үүлдүгүүнүн көрген. Чуртта реформаларны боттандырар талазы-биле ийи органны — төп болгаш консультативтиг Чөвүлелдерни тургузарын шиитпирлээн. Хамааты кижилер боо эдилээр чорукту хоругдаарын министрлер чөвүлели докдаатган.

Шыдыраа

Область чемпионадында

Хөл шыдыраа талазы-биле область чемпиону тыварының маргылдазы уламчылавышаан. Эрткен дыштанар үүнде эөлчеглиг салыышкынны эрттиргениниң мурнунда саддынмайн барган болгаш соңгаарлаткан салыгларны төөдүр ойнаанының түннелинде киржикчилериниң турнир таблицазында турар байдалы эдээн тодарап келген. Чемпион ат дээш Кызылдың шыдыраачылары чедиишкинниг демисежип турарлар. Бирги чергениң шыдыраачызы Беркович 7 салыглардан 5,5 санны ап, турниринің лидери апарган. Ынчалзажок оон бир салыгны тудуу ойнаан аныяк шыдыраачы Шишигин 5 саннарлыг. Чапай биле Полчанинов олар кайызыдаа 4—4 саннарлыг. Кызыл шыдыраачыларындан чүгле Кенин-Лопсан 1,5 санныг бооп турар.

Оон ыңай чамдык район шыдыраачылары база чемпион ат дээш шыңгыы демисежип турарлар. Сүт-Хөл шыдыраачызы Куштаараан сөөлгү салыгларын эки ойнаан, 4 саннарны ап, Кызыл шыдыраачылары-биле деңгүтүп турар. Чаа-Хөлүң чемпиону Мартемьян Кызыл чемпионну Полчаниновту уткаш, байдалын экижиткен. Оон саны ам беш салыгдан 3 четкен. Улуг-Хемниң шыдыраачызы Кыргыс 2,5 санныг, ол база-ла кызымак ойнаан, байдалын экижидерин орадажып турар. Чюдюк биле Братчиков (Бай-Тайга), Тамба (Каа-Хем), Идам-Сюрюн биле Ламажаа (Эрзин) олар үүгле 1—2 саннарлыг. Каа-Хемниң аныяк шыдыраачызы Емельянов 6 салыгардан үүгле чартык сан алган.

Область чемпиону кым болуру ам-даа билдинмес. Ынчалзажок үүгле чаңгыс чүве билдинер — күштүг шыдыраачы тиилээр.

С. ОДАЙ-ООЛ.

Редакторнуң оралакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

Күш-культура— ОРГАНИЗМНИ КАДЫКШЫДАРЫНЫҢ БОЛГАШ БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ КҮЧҮЛҮГ АРГАЗЫ БОЛУР.

МАГА-БОТТУҢ АВААНГЫРЫ БОЛГАШ КҮЖҮ ҮРГҮЛЧҮНҮҢ БЕЛЕТКЕЛИ-БИЛЕ ЧЕДИП АЛДЫНЫП ТУРАР

Күш-культура болза, өкпе аарыгларын болдурбайн, чем хуулдуруушкунун экижидип, нерви системазын болгаш шынган эттерни быжыглап турар. Күш-культура кижиге энергияны, сергек болгаш амыдыралчы өөрүшкүнү немеп берип, ооң ажылга арга-мергежилин болгаш шыдамыккай чоруун бедидип база кижиниң элекке кырыыр чоруун болдурбазын хандырып турар.

Лыжа спорту—культурлуг дыштанылга болгаш хөглээшкин болур.

Лыжа спортунуң техниказы-биле чепсегленицер!

КАДЫК МАГА-БОТКА — КАДЫК ОМАКШЫЛ!

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3 — 88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4 — 98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3 — 68, чагаа килдизиниң база бухгалтериянның 3 — 65.

ТС—01141. Культура өргелелиниң типографиязы.